

UVOĐENJE STRANIH INVAZIVNIH VRSTA I NJIHOV UTJECAJ NA ZAVIČAJNI EKOSUSTAV: PRIMJER OTOKA MLJETA

INTRODUCTION OF FOREIGN INVASIVE SPECIES AND THEIR IMPACT ON THE NATIVE ECOSYSTEM: THE CASE STUDY OF THE ISLAND OF MLJET

Marija Gjurašić

Marija Benić Penava

Sveučilište u Dubrovniku

marija.gjurasic@zg.t-com.hr

marija.benicpenava@gmail.com

Primljeno/Received: 18. 9. 2014.

Prihvaćeno/Accepted: 11. 12. 2014.

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

UDK / UDC 711.42-497.5-13 Mljet (091)

Sažetak

U pokušaju smanjenja broja zmija otrovnica na Mljetu koji je nekoć slovio kao »Zmijski otok« pušteno je na njemu početkom 20. stoljeća jedanaest sivih mungosa (*Mungos mungo*). Potpuno promijenivši svoju početnu ulogu istrebljivača zmija otrovnica, koju je uspjela posve istrijebiti, ova mala, otporna i izuzetno reproduktivna predatorska vrsta, zvana na Mljetu i »manguc« ili »zmijožder«, nanosi danas štete ptičjim gnijezdima i kokošinjcima, ali i drugoj zavičajnoj fauni i flori, čime narušava otočki ekosustav. O prvim europskim mungosima, dopremljenim iz daleke Indije, i njihovu negativnom utjecaju na autohtonu faunu relativno malo pisano, kako u okviru stručnih tako i znanstvenih studija. Težište rada je analiza negativnoga utjecaja alohtone vrste *mungosa* na ekosustav otoka Mljeta iz perspektive otočnoga stanovništva. U svrhu pribavljanja mišljenja lokalne javnosti obavilo se terensko istraživanje, u sklopu kojega se, metodom polustrukturirane ankete i intervjua, ispitalo stanovnike Mljeta te utvrdilo njihovo stanovište glede uzroka i posljedica uvođenja te pokušaja sanacije štete koju su mungosi izvršili na okoliš i otočno gospodarstvo. Anketom se, osim toga, ustanovilo i koliko su strah od zmija i priče o njima još uvijek unajene u kolektivno sjećanje i usmenu tradiciju otočana.

Ključne riječi: introducirani predator, strane invazivne vrste, mali indijski mungos, zavičajni ekosustav, otok Mljet, prijatna biološkoj raznolikosti, povijest okoliša

Key words: introduced predator, alien invasive species, the small Indian mongoose (*Herpestes auropunctatus*), domestic ecosystem, island of Mljet, treath to native biological diversity, environmental history

UVOD

Mungos (*Herpestes auropunctatus*) mali je indijski oko pola kilograma težak i tridesetak centimetara dugačak mesožder (*Carnivora*) i vodeća je prijatna bioraznolikosti danas. Ujedno je prvi poznati primjer namjernoga unosa strane invazivne vrste u Hrvatsku. Izvršnu prilagodbu mungosa u novoj postojbini možemo pratiti i bogatstvom njegovih lokalnih naziva. *Manguc*, kako ga Mljećani nazivaju, introduciran je u svrhu smanjenja broja zmija otrovnica koje su na Mljetu stoljećima bile prava pošast, a zbog čega je u prošlosti otok nosio zloglasni epitet »zmijski«. O zmijama na Mljetu svjedoči i priča iz 61. godine kada je, navodno, Sveti Pavle putujući brodom iz luke Cezareje u Palestini u luku Puteoli (u blizini Napulja) upao u strašnu oluju te se nakon četrnaestodnevnoga lutanja po moru nasukao u uvali Saplunara ispred otoka Mljeta. Gostoljublivi Mljećani su brodolomcima odmah priskočili u pomoć te zapalili krijes jer je

zbog olujne kiše bilo vrlo hladno. Prema predaji, i Sveti je Pavle nakupio naramak granja koji je bacio na vatru, no u tome je trenutku zbog vrućine iz granja izmiljela zmija koja mu se pripila za ruku. Vidjevši da mu zmija visi o ruci, otočani su očekivali da će se Sveti Pavle svakoga časa srušiti mrtav. On je, međutim, zmijsu samo mirno otrsao u vatru.¹

O dolasku mungosa na otok pisano je u domaćim stručnim radovima i tisku već krajem 1920-ih, a introducirani predator nastavio je privlačiti interes struke, ali i liječnika, učitelja ili svećenika koji su o njegovoj pojavi na hrvatskim prostorima izvještavali u narednim desetljećima. Iznimno iscrpna znanstvena studija je doktorski rad Arijeane Barun (2011.).² Različito od ranijih, ovo istraživanje ukazuje na stav Mlječana o suživotu s dokazano škodljivim i neobičnim sustanarom. Cilj ovoga istraživanja bio je ustanoviti stvarni utjecaj ove na prvi pogled neodoljivo ljupke vrste, umiljata pogleda, ali ujedno i krvoločnog i grabežljivog predatora šiljastih, oštih zubi koji svojoj žrtvi siše krv, na zavičajni ekosustav i (ekonomski) život žitelja samog otoka.

Temeljem dostupne dokumentacije u prvom je dijelu rada prikazan problem uvođenja invazivnih alohtonih vrsta u zavičajni ekosustav te dan osvrt na zakonodavni i institucionalni okvir zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti RH i način suzbijanja invazivnih vrsta. U drugom je dijelu rada prikazan tijek introdukcije mungosa u hrvatski prostor, dok je u trećem dijelu težište stavljeno na analizu utjecaja mungosa na ekosustav otoka Mljet iz perspektive otočnoga stanovništva. U tu je svrhu koautorica Marija Gjurašić provela terensko istraživanje kojim se htjelo utvrditi je li mungos na Mljetu doista negativac ili pak nešto drugo te koliko su mitovi i legende o zmijama, ali i mungosima, prisutne u usmenoj predaji na otoku.

ZAŠTITA BIOLOŠKE I KRAJOBRAZNE RAZNOLIKOSTI U REPUBLICI HRVATSKOJ

U posljednjih stotinjak godina u Europu su, namjernim ili nenamjernim unošenjem, dospjele brojne invazivne alohtone vrste, koje su izazvale negativan utjecaj na njezinu biološku raznolikost. Procjene struke govore da invazivne vrste izazivaju u Europi štetu u visini od oko dvanaest milijardi eura godišnje.³ Invazivnim, vrlo prilagodljivim, alohtonim vrstama, koje predstavljaju jedan od vodećih uzroka gubitka biološke raznolikosti na Zemlji, znanost se intenzivnije počela baviti tek zadnjih desetljeća. Stoga je kontrola njihova uvođenja u zavičajni ekosustav postala jedan od glavnih ciljeva zaštite prirode u Europi danas. Slijedom strateških smjernica Europske Unije i u Republici Hrvatskoj se provodi suzbijanje invazivnih vrsta pa je introdukcija novih, nezavičajnih svojti u prirodu kod nas zabranjena. Njihovo uvođenje mora, naime, odobriti **Ministarstvo zaštite okoliša i prirode na osnovi** prethodno provedenoga postupka procjene potencijalne invazivnosti vrste koju se želi uvesti, a kojom bi se njihova introdukcija dokazala ekološki prihvatljivom.⁴ Stanje očuvanosti odnosno ugroženosti biološke i krajobrazne raznolikosti u RH prati Državni zavod za zaštitu prirode (DZZP) koji provodi kontrolu uvođenja, sprječavanje širenja i ukla-

¹ Ignjat ĐURĐEVIĆ, *Sveti Pavao apostol brodolomac u moru koje se sada zove Venecijanski zaljev dalmatinskog otoga Mljeta gost ili o izvornom značenju dvaju mjesta u djelima apostolskim. Glava 27,27: Dok plovismo Jadranom. Glava 28,1: Tada smo spoznali da se otok zove Mljet*, preveo s latinskog izvornika: Jozo Marević, Biskupija Dubrovačka, Dubrovačke knjižnice, Općina Mljet; Zagreb, 2008.

² Arijeana BARUN, *The small Indian mongoose (Herpestes auropunctatus) on Adriatic Islands: impact, evolution, and control*, doktorska disertacija, The University of Tennessee, Knoxville, mentor: prof. dr. sc. Daniel Simberloff (svibanj 2011.).

³ Podatak preuzet sa službene stranice Europskoga Parlamenta: Committee on the Environment, Public Health and Food Safety. Vidi: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20140304IPR37510/html/Invasive-alien-species-MEPS-reach-agreement-with-the-Greek-Presidency> (Pristupila 5. ožujka 2014.) Vidi također: <http://www.europarl.europa.eu/news/hr> (Pristupila 5. ožujka 2014.) te službenu stranicu Državnog zavoda za zaštitu prirode (DZZP): <http://www.invazivnevrste.hr/Home.aspx> (Pristupila 25. lipnja 2014.)

⁴ Vidi: Čl. 68. i čl. 69. Zakona o zaštiti prirode, NN 80/13 te Pravilnik o načinu izrade i provođenju studije o procjeni rizika uvođenja, ponovnog uvođenja i uzgoja divljih svojti (NN 35/08).

njanje invazivnih alohtonih vrsta te ujedno predlaže mjere zaštite za ugrožene vrste i staništa, izrađuje popise ugroženih divljih svojiti i staništa (tzv. crvene popise)⁵ i slično.

Sukladno europskim i svjetskim Konvencijama u Hrvatskoj se predviđa uvođenje popisa prisutnih invazivnih vrsta (tzv. crne, sive i bijele liste) i njihova klasifikacija na one vrste koje nije dopušteno uvoziti i stavljati na tržište te na one koje se mogu slobodno uvoziti i stavljati na tržište bez ograničenja.⁶ Za uspješnu provedbu zaštite ekosustava u Hrvatskoj donesena je stoga i Strategija i akcijski plan zaštite biološke i krajobrazne raznolikosti.⁷ U tu su svrhu usvojeni i novi Zakon o zaštiti okoliša te Zakon o zaštiti prirode (2013.).⁸ Koncept održivoga razvoja podrazumijeva cjelovito očuvanje kakvoće okoliša, njegove bioraznolikosti, krajobrazne raznolikosti i georaznolikosti, a što posebno važi za otočne ekološke sustave.⁹

Prema rezultatima istraživanja europskoga međudržavnog projekta *Delivering Alien Invasive Species Inventories for Europe* (DAISIE) od »100 najgorih« invazivnih vrsta unesenih u Europu mnoge su prisutne i u Hrvatskoj.¹⁰ Na popisu ozloglašanih četrdesetprvi je mali indijski mungos.¹¹ Stoga ga nije

⁵ Vidi primjerice: I. ŠUGAR (ur.), *Crvena knjiga biljnih vrsta Republike Hrvatske*, Zagreb (1994), E. DRAGANOVIĆ (uredio i pripremio), *Crvena knjiga životinjskih svojiti Republike Hrvatske (sisavci)*, Zagreb (1994), V. TUTIŠ, J. KRALJ, D. RADOVIĆ i D. ČIKOVIĆ (ur.), *Crvena knjiga ugroženih ptica Hrvatske / Red Data Book of Birds of Croatia*, Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja RH, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb (2003), T. NIKOLIĆ i J. TOPIĆ (urednici), *Crvena knjiga vaskularne flore Hrvatske*, Ministarstvo kulture, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb (2005), J. ANTOLOVIĆ, E. FLAJSŠMAN, A. FRKOVIĆ et al., *Crvena knjiga sisavaca Hrvatske*, urednik Nikola Tvrčković, Ministarstvo kulture RH, DZZP RH, Zagreb (svibanj 2006), M. MRAKOVČIĆ, A. BRIGLIĆ, I. BUJ et al., *Crvena knjiga slatkovodnih riba Hrvatske*, Ministarstvo kulture i Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb (2006), I. JARDAS, A. PALLAORO, N. VRGOČ et al., *Crvena knjiga morskih riba Hrvatske*, Ministarstvo kulture i Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb (2008), A. BELANČIĆ, Tomislav BOGDANOVIĆ, M. FRANKOVIĆ et al., *Crvena knjiga vretenaca Hrvatske*, (M. Franković, ur.) Zagreb: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb (2008), Z. TKALČEC, A. MEŠIĆ et al., *Crvena knjiga gljiva Hrvatske*, Državni zavod za zaštitu prirode i Ministarstvo kulture, Zagreb (2008), R. OZIMEC, J. BEDEK, S. GOTTSSTEIN, B. JALŽIĆ et al., *Crvena knjiga špiljske faune Hrvatske*, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb (2009), D. JELIĆ, M. KULJERIĆ, T. KOREN et al., *Crvena knjiga vodozemaca i gmazova Hrvatske*, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb (2012) te V. TUTIŠ, J. KRALJ, D. RADOVIĆ et al., *Crvena knjiga ptica Hrvatske*, Ministarstvo zaštite okoliša i prirode, Državni zavod za zaštitu prirode, Zagreb (2013). Vidi više: <http://www.dzpz.hr/> (Pristupila 19. svibnja 2014.)

⁶ DZZP predlaže mjere zaštite za ugrožene vrste i staništa te sudjeluje u provođenju brojnih međunarodnih ugovora sukladno europskim i svjetskim Konvencijama. Vidi: <http://www.dzpz.hr/publikacije/k/sto-zavod-radi-776.html> (Pristupila 24. lipnja 2014.) Vidi također: Sandra HUDINA, Andreja LUCIĆ, Jasna LAJTNER, Krešimir ŽGANEC i Sanja GOTTSSTEIN, »Invazivne vrste beskralješnjaka u vodotocima Hrvatske«, *Hrvatske vode* 17, 69/70 (2009): 281-285.

⁷ (NN 143/08). Vidi: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/378092.html> (Pristupila 19. svibnja 2014.) COAST (»Conservation and Sustainable Use of Biodiversity in the Dalmatian Coast through Greening Coastal Development«) programom za očuvanje i održivo korištenje biološke i krajobrazne raznolikosti na dalmatinskoj obali putem održivog razvitka obalnog područja izvršeno kartiranje faune Dalmacije (2009.) i to za prioritetna područja: otok Pag, estuarij Krke, otok Vis, pučinske otoke, otok Mljet te tok Cetine. Vidi: Martina ŠAŠIĆ KLJAJO, Draško HOLCER, Irena GRBAC et al., *Kartiranje faune Dalmacije. Prioritetna područja: otok Pag, estuarij Krke, otok Vis i pučinski otoci, otok Mljet, tok Cetine*, urednici: Nikola Tvrčković, Igor Pavlinić, Martina Šašić Kljajo, projekt COAST - Očuvanje i održivo korištenje biološke i krajobrazne raznolikosti na dalmatinskoj obali putem održivog razvitka obalnog područja, lipanj 2009. godine.

⁸ Vidi: NN 80/13.

⁹ Vidi više: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_80_1659.html (Pristupila 19. svibnja 2014.)

¹⁰ Vidi: <http://www.dzpz.hr/vrste/alohtone-i-invazivne-vrste/strane-invazivne-vrste-865.html> (Pristupila 19. svibnja 2014.)

¹¹ Vidi: *100 of the World's Worst Invasive Alien Species*. »41. *Herpestes auropunctatus* (mammal) - The small Indian mongoose (*Herpestes auropunctatus*) has been introduced to many islands worldwide for control of rats and snakes, mainly in tropical areas, but also to islands in the Adriatic Sea. Moreover, it has been introduced successfully in two continental areas: the northeast coast of South America and a Croatian peninsula. Mongooses are diurnal generalist carnivores that thrive in human-altered habitats. Predation by mongoose has had severe impacts on native biodiversity leading to the decline and extirpation of native mammals, birds, reptiles, and amphibians. At least seven species of native vertebrates, including mammals, birds, reptiles, and amphibians, have almost disappeared on Amami-oshima Island since the introduction of the mongoose in 1979. In addition, mongoose carries human and animal diseases, including rabies and human *Leptospira* bacterium. Common Names: beji, Kleiner Mungo, mangouste, mangus, mweyba, newla, small Indian mongoose.« Vidi službene stranice The Invasive Species Specialist Group (ISSG) of the IUCN Species Survival Commission - Global Invasive Species Database, La Fondation TOTAL: <http://www.issg.org/database/species/search.asp?st=100ss&fr=1&str=&lang=EN> (Pristupila 19. svibnja 2014.)

dopušteno uvoziti i stavljati na tržište.¹² Prema mišljenju Karmela Poštenjaka, ravnatelja NP-a Mljet od 1966. do 1967. godine, mnoge su vrste flore i faune unešene u zavičajni ekosustav jer je to u onom trenutku odgovaralo prvenstveno čovjeku, a ne prirodi.¹³ No, za njega je unošenje mungosa, ipak, bio čin ishitrenosti onodobnih austrijskih vlasti jer je jedna korist čovjeku izbacila prirodu iz ravnoteže i to se, prema njegovim riječima, više ne da popraviti jer su neke vrste nestale »za vijeke«.¹⁴ Zbog njegova negativnoga utjecaja na zavičajni ekosustav, a prema preporuci Vijeća Europe o zaštiti europskih divljih vrsta i prirodnih staništa, odnosno Konvenciji iz Berna (2009.), u jugoistočnoj je Europi uvedena kontrola mungosa (*Recommendation Nr. 140*) te definiranje invazivnih vrsta (*Recommendation Nr. 142*).¹⁵ Ozbiljnost problema potvrđuje i činjenica da je na sjednici Vijeća Europe u svibnju 2011. godine donesena i nova Europska strategija o invazivnim stranim vrstama, a od ožujka 2014. u pripremi je i nova zakonska regulativa.¹⁶

U RH mungos ne uživa nikakvu zakonsku zaštitu te je prema Zakonu o lovstvu RH kategoriziran kao lovna divljač - za razliku, primjerice, od Zakona o lovstvu Federacije Bosne i Hercegovine, u kojem nije na popisu lovne divljači.¹⁷ Prema hrvatskome je Zakonu mungosa dopušteno loviti na sve načine (primamljivanjem hranom, vodom ili drugim sredstvima na mečilištima te stupicama i klopama za tu namjenu),¹⁸ ali uz uvjet očuvanja njegova biološkog minimuma.¹⁹ Lovostaj za mungose u RH nije propisan.²⁰ Vrijednost jedinice ove neobične predatorske vrste iznosi 25,00 kn.²¹ Usporedbe radi, 1930-ih godina njihova je cijena iznosila od 20 do 30 dinara po komadu (1927.).²²

¹² Prema Preporuci br. 125 Bernske konvencije (*Recommendation Nr. 125*), potvrđene u Strasbourgu 2008. godine: »*Herpestes javanicus - trade category A*«. »[...] - species classified as A category - alien species intentionally introduced as the commodity itself for release into the environment (such as game species, freshwater fishes, tree species of interest for forestry, biocontrol agents, etc.): if the species presents an unacceptable risk, consider a regional or national ban on trade in such species and/or apply internal measures, [...]«. Vidi: Bern Convention action on invasive alien species in Europe, Appendix 16, Convention of European Wildlife and Natural Habitats Standing Committee, Recommendation No. 125 (2007) of the Standing Committee, adopted on 29 November 2007, on trade in invasive and potentially invasive alien species in Europe: 39-42. Izvor: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1298110&SecMode=1&DocId=1438856&Usage=2> (Pristupila 19. svibnja 2014.)

¹³ Prema intervjuu Marije Gjurašić s Karmelom Poštenjakom (4. rujna 2014. u Zagrebu). Srdačno zahvaljujemo gospodinu Poštenjaku na susretljivosti i datim obavijestima. (Dalje: Intervju s K. Poštenjakom).

¹⁴ Izvor: Intervju s K. Poštenjakom.

¹⁵ Bernska konvencija osnovala je, inače, još 1992. godine Grupu stručnjaka za invazivne vrste, »*Group of Experts on Invasive Alien Species*«, koja je zadužena za analiziranje raznih nacionalnih zakona vezanih za invazivne vrste (IAS), provjeru njihove implementacije te predlaganje novih ideja, a koja se sastaje svake dvije godine. Izvor: Službene stranice Vijeća Europe. Vidi: http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/nature/bern/IAS/default_en.asp (Pristupila 19. svibnja 2014.)

¹⁶ *European strategy on invasive alien species* te *European Commission announces agreement on IAS Regulation (5 March 2014)*. Izvor: Službene stranice The Non-native Species Secretariat (NNS) - GB non-native species Secretariat. Vidi: <http://www.nonnativespecies.org/index.cfm?sectionid=7> (Pristupila 19. svibnja 2014.)

¹⁷ Usporedi: NN, broj 140/05, članak broj 3 te Službene novine FBiH, broj 4/06, članak broj 13. Vidi više: Suvad LELO, »Small Indian mongoose, *Herpestes auropunctatus* Hodgson, 1836 (Mammalia: Carnivora), in Bosnia and Herzegovina«, *Prilozi fauni Bosne i Hercegovine* 3, Sarajevo (2007): 54.

¹⁸ Vidi: Zakon o lovstvu RH (NN, broj 140/05), članak broj 64, stavak 11 (točke 1. i 3.). Izgled takve klopke i lov mungosa slikovito je prikazan u filmu *Neobični mungos*. Vidi: Branko MARJANOVIĆ, *Neobični mungos, u: Mala čuda velike prirode*, dokumentarni serijal, Zagreb film (1972). Izvor: www.youtube.com/watch?v=Pb58x8hHSx8

¹⁹ Koji iznosi četiri jedinice na 1.000 ha. Podatak preuzet iz Pravilnika o sadržaju, načinu izrade i postupku donošenja, odnosno odobranja lovnogospodarske osnove, programa uzgoja divljači i programa zaštite divljači RH (NN 40/06).

²⁰ Osim za ženku kad je visoko bređa ili dok vodi sitnu mladunčad. Podatak preuzet iz Pravilnika o lovostaju RH (NN 67/10).

²¹ Prema Cjeniku divljači RH (NN 67/06).

²² Niko BANIČEVIĆ, »Mungo na otoku Mljetu«, *Priroda* 9 (1927): 186. Prema podacima don Iva Petkovića (1927.) općina Trpanj plaćala je u to vrijeme za svaki komad 200 dinara. (S obzirom da se radi o iznimno velikoj razlici u cijeni za istu godinu, ne treba isključiti mogućnost da se, u jednom ili drugom slučaju, radi o grešci.) Usporedi: Ivo M. PETKOVIĆ, »Mungo na otoku Mljetu«, *Priroda* 9 (1927): 188.

INTRODUKCIJA MALOGA INDIJSKOG MUNGOSA NA HRVATSKI PROSTOR TIJEKOM PRVIH DESETLJEĆA DVADESETOGA STOLJEĆA

Prvi poznati primjer namjernoga unosa strane invazivne vrste, mungosi, dopremljeni su u Hrvatsku iz istočne Indije početkom 20. stoljeća, i to preko luke Trst u Italiji odakle su prebačeni brodom na otok Korčulu. Prije svog dolaska na Mljet mungosi su proveli nešto više od mjesec dana na Korčuli.²³ Tamo ih je preuzeo nadšumarski povjerenik, Karl Nejedly, koji je bio osobno zadužen za njihovo zbrinjavanje.²⁴ **Nakon razdoblja aklimatizacije na Korčuli, mungosi su prevezeni na svoje krajnje odredište - Mljet.**

U literaturi su dostupne različite obavijesti o tome kada su mungosi introducirani na otok Mljet - od toga da su naseljeni u 19. stoljeću, oko 1905., 1909., 1910., 1911., 1914. godine i slično.²⁵ Prema Oglasu c. k. Kotarskoga Poglavarstva Dubrovnik, br. 21125, vidljivo je da su mungosi na njega introducirani 25. kolovoza 1910., po nalogu Carskoga kraljevskog Ministarstva poljodjelstva (*k. k. Ackerbauministerium*) iz Beča i posredstvom Šumarske uprave na Mljetu. Introdukciju mungosa je pomogao i tadašnji šumski upravitelj barun Karl Freiherr von Schilling čije je ime do danas ostalo urezano u kolektivnu memoriju otočana.²⁶ Pušteni su »u šumi ,na vodici‘ u području sela Govedjara na otoku Mljetu«,²⁷ a već par dana kasnije zamijećeni su i u Solinama na Velikome jezeru te u obližnjoj luci Pomena.²⁸

Također u literaturi se često navodi kontradiktoran podatak da je 1910. godine na Mljet dopremljeno šest parova.²⁹ Unešeno je, međutim, jedanaest životinja (sedam mužjaka i 4 ženke).³⁰ Razlog unošenja mungosa na Mljet bilo je reduciranje populacije zmija otrovnica, posebno **poskoka** (*Vipera ammodytes*), koja je, prema riječima K. Poštenjaka, bila iskočila iz prirodne ravnoteže te je predstavljala **pravu pošast na otoku**.³¹ Zmije su, inače, prema usmenoj predaji, na Mljet donijeli gusari iz Azije, koji su smatrali

²³ Nikola TVRTKOVIĆ, »Istraživanje faune otoka Mljeta« u: *Prirodne značajke i društvena valorizacija otoka Mljeta*, priopćenje sa simpozija u Pomeni, ur.: Paula Durbešić i Adam Benović, *Ekološke Monografije* 6, Hrvatsko ekološko društvo - Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine - Nacionalni park Mljet, Mljet - Zagreb (1995): 294.

²⁴ Brigitta MADER, »Austrijski projekti o podizanju 'Parka zaštićene prirode Mljet' od 1910. do 1915. godine na prostorima šuma nekadašnje benediktinske opatije«, u: *Benediktinci na području Dubrovačke nadbiskupije*, zbornik radova, Dubrovačka biskupija, ur. mons. dr. sc. Želimir Puljić, Dubrovnik (2010): 375, prema Max Kleiber, »Wie ich zum erstenmale nach Meleda kam« u: *Adria III.* (1911): 135-148. (Dalje: B. MADER, »Austrijski projekti o podizanju 'Parka zaštićene prirode Mljet'«.) Napomena: N. Tvrtković i B. Kryštufek navode da se spomenuti nadšumarski povjerenik prezivao Najedly. Usporedi: Nikola TVRTKOVIĆ, Boris KRYŠTUFEK, »Small Indian mongoose, *Herpestes auropunctatus* (Hodgson, 1836), on the Adriatic Islands of Yugoslavia«, *Bonner Zoologische Beiträge* 41 (1990): 5 (dalje: N. TVRTKOVIĆ, B. KRYŠTUFEK, »Small Indian mongoose«) te N. TVRTKOVIĆ, »Istraživanje faune otoka Mljeta«: 293-295.

²⁵ Vidi više u: Alojzije FRKOVIĆ, »Mungos na otoku Mljetu (uz 90. godišnjicu introdukcije). Mongoose on the island of Mljet (on the occasion of the 90th anniversary of its introduction)«, *Šumarski list* 11-12 (2000): 693-695. Vidi također: Josip TIOZZIO, »Mungo na otoku Mljetu«, *Priroda* 9 (1927): 187, N. BANIČEVIĆ, »Mungo na otoku Mljetu«: 186, I. M. PETKOVIĆ, »Mungo na otoku Mljetu«: 188, Matthias KOEFFLER, *Dalmatien: mit Adriaküste, Zadar, Šibenik, Split und Dubrovnik*, Reiseführer, Trescher Verlag, Berlin (2012): 20 te Erwin RÖSSLER, »Beiträge zur Ornithologie Süddalmatiens«, *Glasnik hrv. prirodoslovnog društva* 27, Zagreb (1915): 133-134.

²⁶ Vidi: E. RÖSSLER, »Beiträge zur Ornithologie Süddalmatiens«: 134 te Antun Tonko VOJVODA, *Mljet - Odisejev otok*, Zagreb (1999): 53. [Napomena, gospodin Antun Tonko Vojvoda i njegova supruga Ljilja Vojvoda također su sudjelovali u anketi (anketni upitnici br. 12 i 13) koju je koautorica Marija Gjurašić provela na Mljetu (1. lipnja 2014.). Srdačno im zahvaljujemo na iscrpnim obavijestima.]

²⁷ A. FRKOVIĆ: »Mungos na otoku Mljetu (uz 90. godišnjicu introdukcije)«: 695. Sudeći prema spomenutom Oglasu c. k. Kotarskoga Poglavarstva Dubrovnik (br. 21125) lokalitet »Vodice (Babino Polje - Sobra)«, koji spominju Tvrtković i Kryštufek (1990.), nije ispravan, a nije točan ni podatak vezan za datum ispuštanja mungosa na Mljet (26. kolovoza 1910.) koji spominje Tvrtković (1995.). Vidi: N. TVRTKOVIĆ, B. KRYŠTUFEK, »Small Indian mongoose«: 5 te N. TVRTKOVIĆ, »Istraživanje faune otoka Mljeta«: 294.

²⁸ Prema Oglasu c. k. Kotarskog Poglavarstva Dubrovnik (br. 21125). Vidi: N. TVRTKOVIĆ, B. KRYŠTUFEK, »Small Indian mongoose«: 5.

²⁹ Vidi primjerice: J. TIOZZIO, »Mungo na otoku Mljetu«: 187, N. BANIČEVIĆ, »Mungo na otoku Mljetu«: 186 te M. H. (vjerojatno Miroslav HIRTZ), »Mungos u Dalmaciji«, *Priroda* (veljača 1936): 60-61.

³⁰ A. FRKOVIĆ: »Mungos na otoku Mljetu (uz 90. godišnjicu introdukcije)«: 695.

³¹ Izvor: Intervju s K. Poštenjakom. Vidi također: Tomislav MACAN (pod pseudonimom Martol DUBAC), »Mungosi s Mljeta na filmu«, *Priroda* 8 (1961): 251-252.

da su »legla otrovnica najbolja zaštita njihova blaga« (zbog čega je Mljet s vremenom prozvan »Zmijski otok«).³²

O pošasti zmija na Mljetu svjedoče i zapisi Nikole Bonifačića Rožina, koji je 1965. godine zabilježio kazivanje Ivica Čumbelića (tada šesnaestogodišnjaka iz Babina Polja): »Na Mljetu je bilo velikih šuma i zmija, pa se nije nitko htio doseliti, da tu živi. Pa su dovodili veleposjednici kažnjenike, [...]. Oni su tu morali ostati i s vremenom su podigli sela, [...]. Tada su Mljet nazvali školj kažnjenika. [...].«³³ Zanimljivo je da je skoro pedeset godina kasnije dotični Ivica Čumbelić (Ivan Čumbelić Bamba, babinopoljski matičar u mirovini) sudjelovao i u anketi o mungosima (u svibnju/lipnju 2014.) te se živo sjećao priča o zmijama prije dolaska mungosa.³⁴ Kazao je da su se zmije, za vrijeme parenja, mogle vidjeti u »ogromnim smotuljcima veličine male bačvice (medzarole) te da u to doba ujedni od zmija nisu bili rijetkost«. ³⁵ Prema njegovu kazivanju, na Mljetu je »povremeno, vrlo rijetko, viđen navodno i veliki tzv. dalmatinski piton, zmijurina neotrovn, dugačka oko 2 metra i debela kao boca od 1 litre.«³⁶ Koliko je duboko strah od zmija bio zarezan u svijesti otočana, svjedoči i jedna pitalica (zagonetka) kojom su se u ljeto 1956. godine bavljala djeca na Mljetu: »Masno uže po polju se vuče. / Zmija /.«³⁷

Glavni razlog čišćenja otoka od zmija bio je, međutim, ostvarenje jednoga širega projekta Habsburške Monarhije, odnosno ideje o podizanju parka zaštićene prirode (mljetskih jezera, morskih organizama i šume) i biološke stanice na Mljetu, za koju se nadvojvoda Ludwig Salvator osobno zalagao.³⁸ U sklopu toga projekta u planu je bilo i uređenje samostanske zgrade na otočiću sv. Marije te obnova nekoliko soba koje bi se dale u zakup turističkome društvu *Liburnia* (ili bi njima upravljala država), a koje bi tako »u skromnim okvirima bile korištene za turističke svrhe«. ³⁹ Jedna od glavnih prepreka ostvarenju te ideje bio je, naime, ogroman broj zmija otrovnica na otoku, a na koje je upozoravao i profesor Max Kleiber iz Münchena, inače i sam zagovornik ideje o parku zaštićene prirode (*Naturschutzpark Meleda*).⁴⁰ Zanimljivo je da je nadvojvoda Ludwig Salvator smatrao da je učinkoviti način za istrebljenje zmija na otoku ispuštanje ježeva (koji posebno uništavaju mlada zmijska legla) i paunova (koji posebnom vještinom napadaju i uništavaju odrasle), a kojih u blizini Dubrovnika ima mnogo i koji bi ujedno bili jako lijepi ukras otoku.⁴¹ Taj se dio Salvatorovih ideja i savjeta nije, nažalost, ostvario. A zbog izbijanja Prvoga svjetskoga rata ideja je o osnivanju parka zaštićene prirode na Mljetu stavljena privremeno *ad acta*. NP Mljet osnovan je tek 1960. godine.

Namjernim ili nenamjernim uvođenjem, mungos je, što se hrvatskoga teritorija tiče, osim na Mljetu i Kobravi,⁴² rasprostranjen danas još i na otocima Korčuli, Hvaru, Čiovu i Škrdi,⁴³ poluotoku Pelješcu (po-

³² Vidi: Branko NADILO, Mljet – prelijepi otok tužne sudbine. *Građevinar* 52/9, serija: *Razvitak hrvatskih otoka* (2000): 545-557 te A. T. VOJVODA, *Mljet - Odišev otok*: 51.

³³ Nikola BONIFAČIĆ ROŽIN, *Folklorna građa s otoka Mljeta*, rkp 749, Knjižnica Instituta za narodnu umjetnost Zagreb (1966): 127-128, pripovijest br. 40, prema kazivanju Ivica Čumbelića iz Babina Polja, uč. r. 1951 g. (24. listopada 1965.).

³⁴ Prema intervjuu koji je Marija Gjurašić vodila s gospodinom Ivanom Čumbelićem Bambom iz Babina Polja 1. lipnja 2014. na Mljetu (anketni upitnik br. 22). Srdačno zahvaljujemo gospodinu Čumbeliću na susretljivosti i datim obavijestima.

³⁵ Izvor: Intervju s I. Čumbelićem Bambom.

³⁶ Izvor: Intervju s I. Čumbelićem Bambom.

³⁷ Ivan IVANČAN, *Folklor Lastova i Mljeta 1959. god.*, rkp 354, Knjižnica Instituta za narodnu umjetnost Zagreb (1959): 41 (pitalica/zagonetka br. 7/19), zapisao Stjepan Stepanov (od 4. do 7. lipnja 1956.) u Babinu Polju, prema kazivanju Boža Mandića (uč. 6. r. 8-g. šk.).

³⁸ B. MADER, »Austrijski projekti o podizanju 'Parka zaštićene prirode Mljet'«: 375-376.

³⁹ B. MADER, »Austrijski projekti o podizanju 'Parka zaštićene prirode Mljet'«: 375-376.

⁴⁰ B. MADER, »Austrijski projekti o podizanju 'Parka zaštićene prirode Mljet'«: 375.

⁴¹ B. MADER, »Austrijski projekti o podizanju 'Parka zaštićene prirode Mljet'«: 375.

⁴² (Otočić smješten u mljetskom akvatoriju, ispred luke Polače.) Vidi: A. BARUN, *The small Indian mongoose (Herpestes europunctatus) on Adriatic Islands: impact, evolution, and control*: 125.

⁴³ Boris KRYŠTUFEK, Nikola TVRTKOVIĆ, »New information on the introduction into Europe of the Indian mongoose, *Herpestes europunctatus*«, *Small Carnivore Conservation* 7 (1992): 16 te A. Barun, »A ticking time bomb? The small Indian mongoose in Europe«: 14-16.

seбно u Orebiću, Trpnju i Janjini)⁴⁴ te u dolini Neretve.⁴⁵ Gledano danas, bio je to prilično nepromišljeni i nedovoljno isplanirani potez, s obzirom da mungos u našim krajevima nema svoga prirodnog neprijatelja, a tim više jer je postojalo i drugih načina rješavanja problema otrovnica. U to je vrijeme, primjerice, austrijska uprava plaćala 50 helera za svaku ubijenu zmiju otrovnicu (pa je tako, na primjer, prema statističkim podacima, u razdoblju od 1907. do 1911. godine u BiH potamanjeno čak 790.645 zmija).⁴⁶

Pokušaj unosa mungosa bio je i na otoku Braču, gdje je oko 1926. godine zabilježen u Sumratinu.⁴⁷ Prema podacima Ante Tresića Pavičića (1927.), svojevremeno liječnika iz Sutivana (Stivana) na Braču, mungose je na taj otok doveo trgovac iz Sumartina, J. Mateljan, koji je oko 1926. godine nabavio na Mljetu oko stotinu jedinki za prodaju u Republiku Venezuelu, koja je u to vrijeme također imala problem brojnosti zmija otrovnica. To znači da se na sjeveru Južne Amerike vjerojatno i danas mogu naći potomci mljetskih jedinki.⁴⁸ Prilikom utovara mungosa u Sumartinu, dvije su mu jedinke »pobjegle« i kasnije se razmnožile po Braču pa su oko 1928. godine mungosi viđeni i u Bolu, a 1936. godine i u Sutivanu.⁴⁹ Vrsta se na tom otoku, međutim, ipak nije uspjela održati dugoročno. Koliko je mungos u to doba kod nas bio nepoznat ukazuje primjer iz 1836. godine, kada ga je, primjerice, težak Jerko Matković (iz Sutivana) prvi put primijetio u svome vinogradu te bio posve iznenađen nepoznatom životinjom. On ju je stoga odmah ulovio i stavio u kavez s namjerom da ju pokaže svojim sumještanima, no, kad je ni oni nisu prepoznali, **otpremio ju je u Split** i predočio tadašnjemu upravitelju zoološkoga vrta, Umberto Giromettiju.⁵⁰ Girometti je utvrdio da se radi o mungosu mužjaku te ga je smjestio u zaštićeno sklonište u jedan omanji kavez zoološkoga vrta na Marjanu gdje je zbog svoje egzotičnosti plijenio pažnju mnogih posjetitelja.⁵¹

U novoj je postojbini mungos dobio i nova (lokalna) imena pa su se, primjerice, na Mljetu uvriježili nazivi *manguc* ili *zmijožder*, dok se po drugim otocima mogu čuti nazivi *mangust*, *mungul*, *mongo* i *mongul*.⁵² Pojava mungosa na hrvatskom prostoru bila je relativno dobro popraćena i novinskim člancima i to često mjesnih liječnika, učitelja ili svećenika koji su o toj novoj vrsti u više navrata izvještavali stručni

⁴⁴ Katica MARTIĆ, »Pismo čitatelja«, *Priroda* (1927): 137. R. JOKOVIĆ, »Mungo na otoku Mljetu i na poluotoku Pelješcu«, *Priroda* 9 (1927): 226-227, N. BANIČEVIĆ, »Mungo na otoku Mljetu«: 186 te I. M. PETKOVIĆ, »Mungo na otoku Mljetu«: 188.

⁴⁵ Prema podacima Državnoga zavoda za zaštitu prirode. Izvor: <http://www.dzsp.hr/novosti/bez-podkategorije/invazivne-vrste-vrsta-mjeseca-mungos-herpestes-auropunctatus-hodgson-1836-1060.html>

⁴⁶ Prema podacima anonimnog čitatelja (časopisa *Priroda*) iz Osijeka, *** Pisma čitatelja, *Priroda* (travanj 1927): 108.

⁴⁷ Ante TRESIČIĆ PAVIČIĆ, »Mungos na otoku Braču«, *Priroda* 2 (1936): 60-61 te Ante TRESIČIĆ-PAVLIČIĆ, »Mungos na otoku Braču«, *Priroda* 8 (1936): 251-252. Vidi također: Ana KARAMARKO, *Spolno ponašanje malog indijskog mungosa (Herpestes javanicus E. Geoffroy Saint-Hilaire, 1818) u zatočeništvu - Sexual behavior of the small Indian mongoose (Herpestes javanicus E. Geoffroy Saint-Hilaire, 1818) in captivity*, diplomski rad, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Biološki odsjek, mentor doc. dr. sc. Zoran Tadić (2008).

⁴⁸ Vidi: A. TRESIČIĆ PAVIČIĆ, »Mungos na otoku Braču«: 60-61. Novija su istraživanja pokazala da su se mungosi na spomenutom prostoru pokazali ujedno i kao veliki prijenosnici bjesnoće i leptospiroze. U toj regiji (pa tako i u Venezueli), nažalost, još uvijek nisu napravljena značajnija istraživanja posljedica introdukcije stranih invazivnih vrsta. Vidi: Karina L. SPEZIALE, Sergio A. LAMBERTUCCI, Martina CARRETE, José L. TELLA, »Dealing with non-native species: what makes the difference in South America?«, *Biological Invasions* 14 (8): 1609-1621, prema: Silvia R. Ziller, Jamie K. Reaser, Laurie E. Neville, Kobie Brandt (2005), »Invasive alien species in South America: national reports and directory of resources. Global Invasive Species Programme, Cape Town. Izvor: <http://digital.csic.es/bitstream/10261/64587/1/biollnv.pdf> (Pristupila 13. kolovoza 2014.)

⁴⁹ A. TRESIČIĆ PAVIČIĆ, »Mungos na otoku Braču«: 60-61. N. TVRTKOVIĆ, B. KRYŠTUFEK, »Small Indian mongoose«: 3-8. Vidi također: Maja Čuže, *Etogram malog indijskog munga (Herpestes javanicus E. Geoffroy Saint-Hilaire, 1818) na otoku Korčuli*, diplomski rad, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Biološki odsjek, mentor doc. dr. sc. Zoran Tadić (2005): 13-14.

⁵⁰ Umberto Girometti bio je prvi kustos Gradskoga prirodoslovnog muzeja u Splitu uz koji je osnovan i splitski Zoološki vrt (1925.) koji je posjedovao najznačajnije primjerke domaćih i egzotičnih životinja te jedan ornitološki park. Vidi: http://www.prirodoslovni.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=76&Itemid=269 (Pristupila 2. lipnja 2014.)

⁵¹ A. TRESIČIĆ PAVIČIĆ, »Mungos na otoku Braču«: 60-61.

⁵² A. TRESIČIĆ PAVIČIĆ, »Mungos na otoku Braču«: 60-61.

tisak.⁵³ Prema tim podacima, mungosi su na poluotok Pelješac i otok Korčulu introducirani u razdoblju od 1921. do 1927. godine,⁵⁴ a na otok Hvar oko 1970. godine.⁵⁵ Treba istaknuti da su, osim u RH, mungosi viđeni i u susjednim državama, primjerice, u Bosni i Hercegovini - u blizini Mostara, između Stolca i Hutova Blata, u Popovu polju, ali i u Crnoj Gori - u Zelenici, Tivtu, blizini Kotora, Bečićima, Mrčevu polju, Šaskom jezeru u općini Ulcinj (u blizini albanske granice) te na brojnim drugim lokalitetima crnogorskoga primorja.⁵⁶ Pokušaj unosa mungosa zabilježen je i u Makedoniji, na malenome otočiću Golem grad na Prespanskom jezeru (površine nešto manje od 1 km²), ali se vrsta tamo nije održala.⁵⁷

REZULTATI TERENSKOGA ISTRAŽIVANJA

Namjera ovoga istraživanja bila je utvrditi posljedice uvođenja predatora mungosa na otok Mljet iz perspektive njegovih stanovnika te jesu li (i ako jesu - koliko su) pokušaji sanacije štete koju su mungosi izazvali na okoliš i otočno gospodarstvo urodili plodom. Istraživanjem se ujedno namjeravalo propitati i koliko su strah od zmija te priče o njima i mungosima još uvijek uronjene u kolektivno sjećanje i usmenu tradiciju otočana te kruže li otokom neke legende (uzrečice, poslovice i/ili slično) o njima.

U tu je svrhu provedena na Mljetu anketa odnosno intervjuirano lokalno stanovništvo. Rezultati ankete su digitalizirani i obrađeni standardnim statističkim tehnikama kojima su analizirani postoci i njihove prosječne vrijednosti. Anketiranje je provedeno na slučajnom uzorku i to na šest lokacija: u Sobri, Polačama, Pomeni, Goveđarima, Babinim Kućama i Babinom Polju. Anketni je upitnik bio polustrukturiran, sastavljen od dvadeset i pet pitanja grupiranih u pet cjelina (vidi u prilogu tablicu broj 1): (1) osobna pitanja (ime, spol, dob, zanimanje i slično), (2) pitanja vezana za zastupljenost zmija na otoku nekoć i danas te povijest dolaska mungosa na Mljet (tko ih je doveo, kada, zašto, koliko i slično), (3) pitanja vezana za prehrambene navike mungosa, njihove navike kretanja kao i njihov odnos prema ljudima, (4) pitanja o stajalištu ispitanika vezano za koristi i štete od mungosa (u smislu ugrožavanja mljetskoga ekosustava, ali i ekonomskih šteta na usjevima, domaćim životinjama i slično) te (5) pitanja vezana za lov na mungose. U anketi je sudjelovalo **dvadeset i pet ispitanika (od toga četrnaest muškaraca i jedanaest žena)**, s time da neki od ispitanika nisu bili raspoloženi za pisanje i ispunjanje upitnika, ali su rado odgovarali na pitanja postavljena u njemu, pa je u tim slučajevima anketne obrazce ispunjala sama koautorica za vrijeme intervjua bilježeći u njima iskaze ispitanika.⁵⁸

⁵³ Primjerice, R. Joković, liječnik iz Zagreba (koji je često boravio u Orebiću, gdje je posjedovao svoje imanje na koje je unio mungose), dr. Frano Lisický, općinski liječnik u Trpnju, dr. Ante Tresić Pavičić, liječnik iz Sutivana na Braču, Katica Martić, učiteljica iz Trpnja, Frano Vajda, profesor pomorske vojne akademije u Dubrovniku, Josip Tiozzio, učitelj iz Dubrovnika, don Ivo M. Petković, župnik iz Babina Polja (na Mljetu), don Nikola Baničević, župnik iz Lumbarde (na Korčuli) i drugi. Vidi: R. JOKOVIĆ, »Mungo na otoku Mljetu i na poluotoku Pelješcu«: 226-227, A. TRESIĆ PAVIČIĆ, »Mungos na otoku Braču«: 60-61, J. TIOZZIO, »Mungo na otoku Mljetu«: 187, I. M. PETKOVIĆ, »Mungo na otoku Mljetu«: 188, N. BANIČEVIĆ, »Mungo na otoku Mljetu«: 186.

⁵⁴ R. JOKOVIĆ, »Mungo na otoku Mljetu i na poluotoku Pelješcu«: 226-227. Vidi također: M. ČUŽE, *Etogram malog indijskog munga (Herpestes javanicus E. Geoffroy Saint-Hilaire, 1818) na otoku Korčuli*.

⁵⁵ N. TVRTKOVIĆ, B. KRYŠTUFEK, »Small Indian mongoose«: 3-8. Vidi također: Mirko CRNČEVIĆ, »Na otoku Hvaru poskoci kolo vode, jer su lovci potamanili mungose«, *Slobodna Dalmacija*, objavljeno 13. lipnja 2011. (Izvor: <http://www.slobodnadalmacija.hr/Split-%C5%BEupanija/tabid/76/articleType/ArticleView/articleId/140588/Default.aspx>)

⁵⁶ S. LELO, »Small Indian mongoose, Herpestes auropunctatus Hodgson, 1836 (Mammalia: Carnivora), in Bosnia and Herzegovina«: 52-57, B. KRYŠTUFEK, N. TVRTKOVIĆ, »New information on the introduction into Europe of the small indian mongoose, Herpestes auropunctatus«: 16, A. BARUN, »A ticking time bomb? The small Indian mongoose in Europe«: 14-16 te Duško ČIROVIĆ, Maja RAKOVIĆ, Mirosljub MILENKOVIĆ i Milan PAUNOVIĆ, »Small Indian Mongoose *Herpestes auropunctatus* (Herpestidae, Carnivora): an invasive species in Montenegro«, *Springer*, on line (2010): 393-399 (posebno vidi tablicu br. 1 na str. 396).

⁵⁷ N. TVRTKOVIĆ, B. KRYŠTUFEK, »Small Indian mongoose«: 3-8. M. ČUŽE, *Etogram malog indijskog munga (Herpestes javanicus E. Geoffroy Saint-Hilaire, 1818) na otoku Korčuli*: 13-14.

⁵⁸ Anketni upitnici numerirani su kronološki prema vremenu njihova nastanka, odnosno vremenu anketiranja ispitanika. [Dalje: Anketni upitnik/ci (br. 1 do br. 25).] Zahvaljujemo srdačno svim ispitanicima na susretljivosti i suradnji te na njihovim iscrpnim obavijestima.

Većina ispitanika je rođena (ili udata/oženjena) na Mljetu i na njemu stalno živi ili provodi značajan dio godine, a njihova prosječna dob iznosila je 57,28 godina života. Analiza odgovora na osobna pitanja pokazala je da se samo jedna ispitanica bavi isključivo poljoprivredom, dok ostali imaju (i) druga zanimanja (domaćica, diplomirani inženjer šumarstva, drveni tehničar, ekonomist, ekonomski tehničar, konobarica, kuhar ili kuharica, magistar ekonomije, poštar, prodavačica, službenik, turistički radnik □ domaćica u hotelu, ugostitelj ili zidar). No, većina ispitanika (osim dvoje) imaju na Mljetu zemlje i bave se poljoprivredom (obrađuju vinograde, maslinike, povrtnjake ili drugo) pa makar i samo uzgredno. Četvero ispitanika se izjasnilo da je u mirovini ali se također (manje ili više) bave poljoprivredom. Dvoje ispitanika boravi na Mljetu samo za vrijeme turističke sezone (jedan od njih već treću godinu zaredom).⁵⁹ Na pitanja ima li i danas na otoku zmija (posebno zmija otrovnica) skoro su svi ispitanici odgovarali da zmija otrovnica nema uopće (jedna je ispitanica dopisala: »Nisam baš sto posto sigurna.«⁶⁰), a što se tiče drugih zmija (neotrovnica) tek tu i tamo po koja. Ovo su neki njihovi odgovori: »Ima malo pitomih blavora, zmijske otrovnice nisam nikad vidjela.«⁶¹ »Rijetko i to sljepića, a pričali jesu da je bilo puno zmija.«⁶² »Pođe koja.«⁶³ »Crveni kravošac izađe na sunce.«⁶⁴ »Okolo deset komada bjelouški ili blavora budu smečeni po putu godišnje. Zadnjih sedamdeset godina zmijske otrovnice nitko nije vidio. Ako imate direktni kontakt sa zmijskom, zmijske pobjegne.«⁶⁵

Na pitanje je li prije bilo puno zmija na otoku te pamte li neke priče, legende i slično s njima u vezi, svi su odgovorili da je zmija nekoć bilo jako puno. Evo nekoliko njihovih odgovora: »Kad je ugrizla svetoga Pavla. Mljet se prvo zvao 'Zmijski otok', a tek onda 'Medeni otok'.«⁶⁶ »Mati mi je pričala, kad bi, prije donošenja mungosa, išla u šumu, u sezoni parenja zmija, bilo bi klupko zmija na grani česvine oli planike.«⁶⁷ »Ljudi pričaju da su prije zmijske visile s drveta koliko ih je bilo i da ne bi prošla niti godina, a da netko nije podlegao zmijskome ujed.«⁶⁸ »Pričale su stare žene, kad su išle u šumu brati grmlje, čule su zviždanje, te vidjele veliko klupko zmija koje se paru. Od straha nisu ništa ubrale nego se vratile trkom doma!«⁶⁹ »Još nisam srio otrovnicu, da sam se ja izbečio, a ona puhla na me! Kad sam bio mali, pokojna baba mi je pričala da su na svakomu grmenu vjesile otrovnice kad bi ona hodila s tovarom u poje.«⁷⁰ »Prije nego su mungosi došli, zmija je bilo čudo i ljudi su umirali. Jedna stara Pujinica je pripovijedala da je na Spasov dan ili Korpo Kristo, ne sjećam se, našla ovoliki klopun zmija (pokazuje rukama raširenih šaka, nap. a.) dvadeset na jednome mjestu u Zabrežju blizu zdravstvene stanice.«⁷¹ »Pokojna baba mi je pripovijedala da joj je pripovijedala njezina baba da je prije bilo zmija dosta u klopku na granama i da su mungosi sve to spasili i očistili.«⁷² »To je bilo čudo, pričaju naši stari da su zmijske bile debljine medzanrole, bačvice za vodu, i da bi se omotala jedna oko druge. To za našega života nije bilo.«⁷³ »Baba pričala da su 1907. u kolovozu nekoliko dana, u jutarnjim satima, bile prepune grane [...] poskoka. / Oko 1830. Nodili i Dabelići su doselili u polje Bobovište. Tek rođeno dijete Dabelića ujela zmija, dijete umrlo. Tada se Nodili i Dabelići preselili u Polače.«⁷⁴ Na otoku se tako i danas pamti legenda - tužna priča o babinopojskoj pastirici Zabriješki koja se nije vratila doma: »Tražili su je posvuda nekoliko dana, a ko-

⁵⁹ Anketni upitnici br. 1 do br. 25.

⁶⁰ Anketni upitnik br. 13.

⁶¹ Anketni upitnik br. 9.

⁶² Anketni upitnik br. 20.

⁶³ Anketni upitnik br. 23.

⁶⁴ Anketni upitnik br. 11.

⁶⁵ Anketni upitnik br. 4.

⁶⁶ Anketni upitnik br. 3.

⁶⁷ Anketni upitnik br. 4.

⁶⁸ Anketni upitnik br. 6.

⁶⁹ Anketni upitnik br. 24.

⁷⁰ Anketni upitnik br. 16.

⁷¹ Anketni upitnik br. 8.

⁷² Anketni upitnik br. 19.

⁷³ Anketni upitnik br. 18.

⁷⁴ Prema iskazu Jakova Nodila iz Pomene. Anketni upitnik br. 22.

načno su je pronašli na drvetu gloginji. Bila je mrtva i samo se srušila pod drvo, jer joj je zmija, navodno kravošac (koji kravama siše mlijeko), isisala krv.«⁷⁵

Odgovori ispitanika, iako ne posve precizni, pokazali su da su otočani više ili manje dobro upoznati s činjenicama tko je, kada, koliko i zašto doveo mungose na Mljetu. Na pitanje »Tko je doveo mungose na Mljet?« odgovarali su, primjerice, da ih je dovela »austrijska šumarska uprava« (6 ispitanika), »baron Šiling« (5 ispitanika), »neki Austrijanac« (4 ispitanika), »naši stari pomorci« (4 ispitanika), »Franjo Josip« (2 ispitanika), dok četvero ispitanika na to pitanje nije odgovorilo. Na pitanje »Koliko često susrećete mungose?« pet je ispitanika odgovorilo »svakodnevno« (19,23 %), devet ispitanika »često« (34,62%), jedanaest ispitanika »povremeno« (42,31 %), dok je tek jedan ispitanik izjavio da »nikad« nije susreo mungosa (3,84%).⁷⁶

Za pitanje »Gdje mungose najčešće susrećete?« ponuđeno je bilo pet odgovora (u polju, u šumi, oko kuće, na odlagalištu otpada te po cesti) s time da su ispitanici mogli zaokružiti više odgovora.⁷⁷ Analiza odgovora pokazala je da se mungose najčešće susreće dok prelijeću »priko« ceste (31,51 %). »Često prikočim da ga ne smečim.«⁷⁸, kazao je jedan ispitanik. A najrjeđe na odlagalištu otpada (8,22 %).⁷⁹ No, susreće ih se često i oko kuće (24,66 %), u polju (20,55 %) te u šumi (15,07 %),⁸⁰ ali i »blizu kokošinjaca kad su gladni.«, komentirao je jedan ispitanik.⁸¹ Jedan je drugi ispitanik spomenuo da je mungose vidio čak i u Papratnome (na Pelješcu), u Mokošici (u blizini Dubrovnika) te u Imotskome.⁸² Prema njegovim riječima, »Mungos više nije (samo) mljetska atrakcija jer ga ima svugdje! Prije dvadeset-trideset godina mungos nije opstajao na kopnu kao ni masline jer su zime bile tvrde, a sad i u Imotskome rastu masline.«⁸³ Jedna ispitanica ispričala je: »Dva su mungosa prošle zime prezimili ispred moje garaže u skloništu između posloženih dasaka, a povremeno bi i ušli u prostoriju. Gledala bih ih i po pola sata kako se igraju, a da me oni ne primjete. Ja sam oduševljena njima. / Otkad imam psa rjeđe su oko kuće.«⁸⁴ Sve u svemu, sudeći po danim odgovorima, na Mljetu nema tako puno mungosa da bi čovjek rekao da otok vrvi od njih.⁸⁵ Prema procjeni K. Poštenjaka na otoku ima otprilike tri do četiri jedinke mungosa po četvornome kilometru.⁸⁶

Na pitanja »Boje li se mungosi ljudi?« i »Izbjegavaju li ih?« većina je ispitanika (19/25) odgovorila »da«, a šestero »i da i ne«. Jedan je ispitanik, koji je na oba pitanja zaokružio odgovor »da«, dopisao »Ali sve manje!«⁸⁷ Slično je odgovorila i jedna ispitanica koja je kazala: »Da (boje se), ali mene ne!«,⁸⁸ a jedna druga pojasnila: »Kad bi joj ti stalno davala hranu, ona bi ti s vremenom došla blizu. Ona procijeni jesi li joj prijatelj.«⁸⁹ Evo još nekih odgovora: »Znao bi mi se približiti na deset centimetara i papati što mu ja dam.«⁹⁰

⁷⁵ Anketni upitnik br. 12. Vidi također: A. T. VOJVODA, *Mljet - Odisejev otok*: 53. Istu je predaju ispričao i Ivica Čumbelić Nikoli Bonifačiću Rožinu: »U Zabrežju bila jedna mala čobanica, stari to pripovijedaju. Ona je imala jednu kravu i s njom hodala u pašu pu za Vrh. Tamo, kad je došla na jedno poje - ovo je istina bila - utekla njon krava. // Ona je zvala kravu: Mu, mu, krave moja! // A prije je bilo velikijeh zmija, kravosaca. // I kad je ta zmija čula mukanje ove male, ona je do nje došla i posisala jon krv. // Mala se bila uspjela na krušku, a zmija za njon, pa joj posisala krv. // I onda za nekoliko dana otac je je (hic!) pošo iskat. Kad je došao kraj te kruške, ona se još držala za krušku i on je mislio da je živa. tada se počeo s njom karat i opario je štapom. Onda su se kosti rasile /rasule / i tu su njon kasnije načinali grob.« Vidi: N. BONIFAČIĆ ROŽIN, *Folklorna građa s otoka Mljeta*: 126-127, pripovijest br. 39, prema kazivanju Ivica Čumbelića iz Babina Polja, uč. 16 g. (24. listopada 1965.)

⁷⁶ Anketni upitnici br. 1 do br. 25.

⁷⁷ Anketni upitnici br. 1 do br. 25.

⁷⁸ Anketni upitnik br. 18.

⁷⁹ B. MARJANOVIĆ, *Neobični mungos*.

⁸⁰ Anketni upitnici br. 1 do br. 25.

⁸¹ Anketni upitnik br. 10.

⁸² Anketni upitnik br. 4.

⁸³ Anketni upitnik br. 4.

⁸⁴ Anketni upitnik br. 7.

⁸⁵ Anketni upitnici br. 1 do br. 25.

⁸⁶ Izvor: Intervju s K. Poštenjakom.

⁸⁷ Anketni upitnik br. 22.

⁸⁸ Anketni upitnik br. 7.

⁸⁹ Anketni upitnik br. 9.

⁹⁰ Anketni upitnik br. 20.

»Pričala mi mati, došla mi mala živina, manguc, i gledala me. Mala sam bila i bila sam mu *moderna*. Uspeo zadnje noge kako čovjek, a prednje is'o u zrak i gleda me. Imala sam dvije godine.«⁹¹

Opisujući mungosa svi su ga ispitanici okarakterizirali kao brzu, pametnu, lukavu i vrlo spretnu životinju.⁹² »Mungos je po svojoj prirodi izuzetno oprezan i znatiželjan, non stop 'na straži'.«⁹³ »Brza je i pametna životinja.«⁹⁴ »Uvijek jure.«⁹⁵ »Izuzetno su brzi. Brži je od bilo koga! Inteligentna životinja! / Žive u obitelji. Mužjak, ženka i potomci. Svih zajedno susrećeš!«⁹⁶ »Ružan je jer sliči na velikoga miša.«⁹⁷ »Ako su zatočeni onda su izuzetno agresivni.«⁹⁸

Jedan je ispitanik vrlo živo i slikovito opisao način borbe mungosa sa zmijom: »Baba mi je pričala, kad manguc nađe zmiju juticu, oko nje brzo, brzo, stalno đirava, kruži i kad je umori, samo joj skoči na glavu i zako'je. Nekad je pojede, a nekad ostavi.«⁹⁹ Živopisan opis te borbe dao je još jedan ispitanik: »Mungosi u borbi sa zmijama brzinom savladaju zmiju tako što je zaskoče i zakolju. Ako ih zmija obavije, uhvate zrak i napuhuju se, potom naglo ispuštaju zrak te zaskaču i ubiju zmiju otrovnicu.«¹⁰⁰ Jedan se drugi ispitanik sjećao sljedeće priče: »Šezdesetih prošlog stoljeća donijeli su riđovku i stavili zajedno u kavez s mungosom, mungos ju je ubrzo savladao. Ulovio je neposredno ispod glave.«¹⁰¹ Borba mungosa i otrovnice zanimljiva je tim više jer mungos nije imun na zmijski otrov. Ivan Čumbelić Bamba ispričao mi je da mu je »Pavo Stražičić pok. Ivana 'Balo' iz Zadublja u Babinu Polju pripovijedao kako je gledao borbu mungosa i otrovnice i kako bi se mungos, nakon svakoga ujeda zmije valjao preko biljke čepčega (kostriš).¹⁰² Ta biljka ima mliječno bijeli sok koji je vjerojatno zmijski protuotrov.«¹⁰³ Prema riječima jednoga ispitanika: »Nije se još doživilo da manguc dira neotrovne zmije.«¹⁰⁴

Da je mungos već nakon desetak godina svog »angažmana« na otoku temeljito obavio svoj zadatak¹⁰⁵ svjedoči i podatak da su se dva njemačka istraživača iz Düsseldorfa, koja su 1927. godine doplovila na Mljet s ciljem da na njemu prouče zmije, vratila kući neobavljena posla jer na njemu nisu više našli niti jednu zmiju.¹⁰⁶ Prema riječima jedne ispitanice, međutim, zmije su uspješno istrebljene zbog još jednoga razloga: »Godine 1917. prilikom velikoga požara na Mljetu, to jest od Babinog Polja do Pristaništa, izgorjela je trećina Mljeta. Tada su izgorjele i mnoge zmije otrovnice. Dok su zmije gorjele stvarao se poseban zvuk (glasno pucanje). To je također doprinijelo istrebljenju otrovnica.«¹⁰⁷ Ipak, ne treba zaboraviti da je mungos izuzetno reproduktivna vrsta koja se vrlo brzo razmnožava, pa je to zasigurno glavni razlog zašto je zmija otrovnica relativno brzo nestalo, a samim tim i mungos ostao bez svoje prirodne hrane.

Prema mišljenju K. Poštenjaka, mungos se našao u jednome novome ambijentu u kojemu nije imao prirodnoga neprijatelja: »Poskok je, naime, tri puta manji od kobre i njegov otrov je stotridest puta slabiji nego kobrin .. pa je mungos našao laganu priliku da određeni broj dana, godina .. lagano dođe do hrane.

⁹¹ Anketni upitnik br. 8.

⁹² Anketni upitnici br. 1 do br. 25.

⁹³ Anketni upitnik br. 4.

⁹⁴ Anketni upitnik br. 9.

⁹⁵ Anketni upitnik br. 6.

⁹⁶ Anketni upitnik br. 19.

⁹⁷ Anketni upitnik br. 24.

⁹⁸ Anketni upitnik br. 4.

⁹⁹ Anketni upitnik br. 16.

¹⁰⁰ Anketni upitnik br. 12.

¹⁰¹ Anketni upitnik br. 22.

¹⁰² Kostriš je, inače, samoniklo jestivo bilje, lat. *Sonchus spp.* (*S. oleraceus* L.), slično maslačku, zvano još i *kostrič*, *čevčeg*, *sušak*, *mišnjak*, *mličnjak*, *svinjak*, *četveg*. Vidi: Lukasz ŁUCZAJ, Marijana ZOVKO KONČIĆ, Tihomir MILIČEVIĆ, Katija DOLINA i Marija PANDŽA, »Wild vegetable mixes sold in the markets of Dalmatia (southern Croatia)«, *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* 9:2, 2013 (Table 1, *List of taxa found in the wild vegetable mixes in Dalmatia in 2012*). Izvor: <http://www.ethnobiomed.com/content/9/1/2/table/T1>

¹⁰³ Izvor: intervju s I. Čumbelićem Bambom.

¹⁰⁴ Anketni upitnik br. 19.

¹⁰⁵ Vidi: B. MARJANOVIĆ, *Neobičan mungos*.

¹⁰⁶ T. MACAN (alias M. DUBAC), »Mungosi s Mljeta na filmu«: 251-252.

¹⁰⁷ Anketni upitnik br. 13.

Priroda se, međutim, uvijek pobrine da tamo gdje nešto pođe nizbrdo opet pokuša vratit natrag. [...] Ako jedna vrsta iskorijeni svoj prehrambeni lanac onda se okreće svemu i svačemu. To je zakon preživljavanja. [...] Ja vjerujem da je između dva rata otok ostao bez otrovnica. I ta se populacija odjednom našla gladna. I što se dogodilo? Moramo jesti. A što ćemo jesti? Mungos se kreće po tlu, a imate niz ptica veličine ispod 20 dkg težine žive vage koje se gnijezde na tlu ili niskom grmlju. Nastala je pošast. Najprije je počeo žderati jaja u gnijezdima. [...] Jer to je najlakše, a onda - on je lovac - ako može poskoka i otrovnicu zaskočiti, prikrada se i zaskoči i živu pticu. Na taj je način drastično desetkovana ptičja populacija na Mljetu.¹⁰⁸ Prema riječima K. Poštenjaka na Mljetu je nekoć bila jedna stotina sitnih ptica što su se hranile na podu. To su bile tri-četiri vrste sjenica (*Parus*), gvardelin (*Carduelis carduelis*), češljugar (*Carduelis carduelis*), mala konopljarka (*Acanthis cannabina*), kos (*Turdus merula*), ševa (*Alaudidae*) i druge, a danas ih ili nema uopće ili vrlo, vrlo rijetko - »svjedok sam živi, živcati«, naglasio je.¹⁰⁹

Najveći je problem, međutim, kazao je K. Poštenjak, što je koncem 1960-ih godina došlo do masovnog iseljavanja pučanstva s otoka (pogotovo nakon što je donešen zakon o zabrani držanja koza na kršu).¹¹⁰ Koza je, naime, radila dvije stvari - bila je majka hraniteljica, koja je davala najzdravije mlijeko u ovom podneblju, a osim toga, dok je u Dalmaciji bilo koza, nije bilo požara jer je ona brstila travu).¹¹¹ Odlaskom ljudi s otoka, nestalo je i mnogih kokošinjaca, ali i otpada hrane i drugoga čime bi mungos tažio svoju glad.¹¹² (Ne)srećom on je vrlo prilagodljiva vrsta, koja je od isključivog mesoždera ubrzo postala biljojed (ili tako reći »svejed« jer, kako je anketa pokazala, jede skoro sve što nađe - i voće, osobito grožđe i smokve, ali i druge bobice, kupus i slično, a kad toga nestane iz njegovog prirodnog okoliša, on hrabro i neustrašivo ulazi i u smočnice i konobe otočana).¹¹³ Prema riječima većine ispitanika, »Mungos najviše voli ribu. Na nju je posebno gulozan. Namiriše je.«¹¹⁴

Da mungosima nisu mrska ni kokošja jaja ni pilići vrlo slikovito ilustrira priča K. Poštenjaka, koji je objasnio: »Što se desilo? Kad je nastradala i ptičja populacija na Mljetu. Glad tjera svašta, pa idemo sad lijepo u kokošince, pa su počeli žderati jaja, a kvočka vodi pileće, a što je mungosu zgrabiti pile. Svojim očima sam gledao 1967., u rano proljeće, tada je došao brod u Polače sa žitom. Domaći pivac, ima u njemu barem pet-šest kila. To je ona klasična, stara iskonska vrsta, i oko njega šest, sedam, osam kokošiju. U proljeće mungos ima mlade, odnosno ženka ima mlade. Dolazi ova trabakula, iskrcava se žito. Pivac sa kokošima, ono ispada iz vrića, kljoca on. Sve se odigravalo uz staru rimsku utvrdu u Polačama. Odjednom pivac skače u zrak dva metra. Gledamo malo, što je? Mungos mu je na vratu! Mungos, koji je težinski dvadeset puta lakši od pivca! On je njega zgrabio i najprije siše krv. Glad natjera svašta.«¹¹⁵

To su potvrdili i iskazi brojnih drugih ispitanika: »Dođe u gnijezdo, uzme jaje s prednjim šapama, probije jaje zubom (četiri prednja zuba su mu k'o u čovjeka!) i zamahne. Podigne jaje do usta, popije ga i jaje vrati u gnijezdo neoškrnuto. Djeci smo tako prije davali jaje da popije pa bi mu rekli 'Hajde pa češ ga posrkati k'o manguc!'«¹¹⁶ »Kad bi težaci kopali prije u poju, nosili bi ručak u kotliću s pokrivom, objesili na maslinu ili u torbu, manguc bi se prišuljao, otkrio bi pokrov, izio ručak i vratio pokrov nase i nest'o. Kad bi 'judi došli - ručka nema!'«¹¹⁷ »Mungosi su nekad znali zaklati i po koju kokoš (popiju im krv) dok nije bilo kvalitetnih kokošinjaca.«¹¹⁸ »Jedino ako su kokoši u blizini znaju ponekad zaklat po koju. Sjećam se jednom, švrkale, švrkale kokoši i vidiš da nešto jest. [...] Našla sam mungosa pod krilom kokoš-

¹⁰⁸ Izvor: Intervju s K. Poštenjakom.

¹⁰⁹ Izvor: Intervju s K. Poštenjakom.

¹¹⁰ Izvor: Intervju s K. Poštenjakom. Zakon o zabrani držanja koza na kršu donesen je 1954. godine. Vidi više u:

¹¹¹ Izvor: Intervju s K. Poštenjakom. Ivan KATALINIĆ et al., »Kozarska proizvodnja po duzgojno-selekcijom kontrolom na obiteljskim farmama u Hrvatskoj«, *Mljekarstvo* 44/1 (1994): 59-68.

¹¹² Izvor: Intervju s K. Poštenjakom.

¹¹³ Anketni upitnici br. 1 do br. 25. Vidi također: B. MARJANOVIĆ, *Neobičan mungos*.

¹¹⁴ Anketni upitnici br. 1 do br. 25.

¹¹⁵ Izvor: Intervju s K. Poštenjakom.

¹¹⁶ Anketni upitnik br. 19.

¹¹⁷ Anketni upitnik br. 19. (No, kako kaže B. Marjanović: »Tko mu može zamjeriti nakon što je toliko učinio za tog istog čovjeka!?«. Vidi: B. MARJANOVIĆ, *Neobičan mungos*.)

¹¹⁸ Anketni upitnik br. 22.

ke. Isprekala se ja od njega i on od mene. Pobjegao je, a kokoška ostala izvrnuta. / Jedu inače što nađu, jaja ako su u blizini kuće. Plodove - što god nađu će gristi.«,¹¹⁹ »Inače jedu sve živo, zmije, kokošja jaja (dok su ljudi držali kokoši), puževe, ježeve, glodavce, poljske miševе, male ptice pjevice, sitne životinjice, veće insekte, žohare i jaja od ptica.«,¹²⁰ »Jaje zubom probije i popije. Pojede malo grožđa.«,¹²¹ »Hrane se i plodovima kroz šumu, voćem, grožđem, smokvama. Mislim da ne jedu miševе.«,¹²² »Jedu što god nađu u polju, sve plodove, bobice, voće, grožđe, smokve, dud, pa i ostatke hrane oko kuće - sve će gristi.«¹²³ Ne čudi stoga ni jedna sumerska poslovice koja kaže: »Ako ostane hrane, pojest će je mungos, a ako njemu što ostane, pojest će stranac.«¹²⁴

Od ukupno dvadeset i tri ispitanika koji se bave poljoprivredom na pitanje »Izazivaju li mungosi štetu na Vašemu imanju?« skoro je osamdeset posto ispitanika odgovorilo »nikad« (78,26 %), a nešto više od dvadeset posto njih dalo je odgovor »povremeno« (21,74 %).¹²⁵ Analiza je također pokazala da čak 72,00 % ispitanika ima pozitivna, a samo 8,00 % ispitanika negativna iskustva s mungosima, dok je 20,00 % ispitanika zauzelo neutralno stajalište (njihova iskustva nisu »ni pozitivna, ni negativna«).¹²⁶ Jedan je ispitanik napisao: »Mungosi ne rade štetu, samo ostavljaju fekalije.«¹²⁷

Procjenjujući visinu štete, 17/25 ispitanika se izjasnilo da nemaju štete od mungosa (68,00 %), a od ostalih osam ispitanika tu je štetu čak 87,50 % ispitanika ocijenilo (na skali od 1 do 10) ocjenom »jedan«, a 12,50 % ispitanika ocjenom »tri«.¹²⁸ Iskaze ispitanika potvrdio je i Osvin Pečar, diplomirani inženjer biologije zaposlen u NP-u Mljet, prema čijim riječima nije moguće dati točnu procjenu ekonomske štete od mungosa jer on ne radi štetu na usjevima te ne smeta nekoj drugoj gospodarskoj grani: »Njegov primarni izvor hrane su kukci te gušteri (no nije primjećen pad populacije tih skupina), ali znaju stradati gnijezda ptica koja se nalaze na tlu (i to najviše do visine do koje se on može propeti na stražnje noge).«¹²⁹

Jedna je ispitanica, pak, istaknula da se »protiv turista i mungosa ne smije loše govoriti. Oni su uvijek u pravu. Od turista živimo, a da nije mungosa ne bi niti turisti bili sigurni niti bi dolazili.«,¹³⁰ a jedan je drugi ispitanik kazao da od mungosa Mljećani imaju veliku korist jer »na škoju vazda tamani zmije. Njuši ih i danas. Ako s kakvim kamionom dođe poskok s kopna on ga odmah nanjuši.«¹³¹ Slično su kazali i drugi ispitanici: »Volim ga vidjeti zbog zmija! On ne pravi nikakvu štetu - nema se što pričati! Ja bih volio da ih vazda ima radi zmija jer ih uništava.«¹³² te »Mi smo na otoku, izjele bi nas zmije da nije mungosa!«¹³³

Opće je mišljenje ispitanih žitelja Mljeta da mungos »ne ugrožava« mljetski ekosustav (72,00 %). Pri tome 24,00 % ispitanika smatra da mungosi ipak »malo ugrožavaju« zavičajnu floru i faunu,¹³⁴ dok je 4,00 % ispitanika uvjerenja da mungos »ugrožava« otočni ekosustav: »Mungos uništava ptice koje se gnijezdu na tlu.«¹³⁵

¹¹⁹ Anketni upitnik br. 11.

¹²⁰ Anketni upitnici br. 1 do br. 25.

¹²¹ Anketni upitnik br. 9.

¹²² Anketni upitnik br. 20.

¹²³ Anketni upitnici br. 3 i br. 7.

¹²⁴ (Prevela s njemačkoga jezika M. Gjurašić.) »Wenn Essen übrigbleibt, verzehrt es der Mungo, lässt dieser etwas übrig, verzehrt es der Fremde.' Sumerer«. Izvor: <http://www.operone.de/spruch/1111.html>

¹²⁵ Anketni upitnici br. 1 do br. 25.

¹²⁶ Anketni upitnici br. 1 do br. 25.

¹²⁷ Anketni upitnik br. 6.

¹²⁸ Anketni upitnici br. 1 do br. 25.

¹²⁹ Prema pisanju Osvina Pečara u korespondenciji s Marijom Gjurašić (22. i 25. kolovoza 2014.). Gospodinu Pečaru srdačno zahvaljujemo na susretljivosti i datim obavijestima. (Dalje: Korespondencija s O. Pečarom.)

¹³⁰ Anketni upitnik br. 13.

¹³¹ Anketni upitnik br. 16.

¹³² Anketni upitnik br. 23.

¹³³ Anketni upitnik br. 8.

¹³⁴ Anketni upitnici br. 1 do br. 25.

¹³⁵ Anketni upitnik br. 22.

Jedan je ispitanik spomenuo da je na Mljet donesen i zec, ali on ne ugrožava ekosustav jer se ne može namnožiti.¹³⁶ To je potvrdio i O. Pečar koji je kazao da je zec introducirani 1912. godine, no da je njegov utjecaj zanemariv.¹³⁷ Mnogi su se otočani, međutim, tužili na štetu koju im priređuju druge životinje, a ne mungosi. To su vrane i divlje svinje. Evo nekoliko njihovih izjava: »Ekosustav su nam poremetile vrane, sivo-crne svrake i to otkad je odlagališta smeća, a otpad je intenzivan.«¹³⁸ »Gore su nam svrake, crne vrane. Sve su nam izjele. Pomadore istuče, naranače. Na Polačno polje na odlagalište su dolazile, naselile i raskotile se i ostale. Ako je vrijeme maslina sve pokupe, ako je vrijeme grožđa sve pokupe.«¹³⁹ Prema podacima O. Pečara, siva se vrana raširila zbog neodgovornoga upravljanja otpadom: »Ona izaziva štete na poljoprivrednim kulturama, a znatan negativan utjecaj vrši i na neke populacije ptica, pogotovo na galeba. Osim toga, treba kazati da probleme ptičjim populacijama stvara i relativno velik broj mačaka, posebno tijekom preleta, kad umorne ptice slijeću na otok te ne mogu od umora nekoliko sati ponovno poletjeti.«¹⁴⁰

Jedan je ispitanik izjavio: »Mungosi ne ugrožavaju ekosustav nego ga održavaju! Oni su toliko svakodnevna pojava (k'o mačka) pa domaće stanovništvo ne obraća pažnju na njih. Ekosustav ugrožavaju neke životinje koje su lovci i 'kvazi-lovci' doveli na otok. Primjerice, divlja svinja koja je učinila štetu - kako bi uzrečica rekla - 'za vijeke vijekova amen', jer ona noću zna doći i u kuće, a u stanju je preorati cijeli vrt.«¹⁴¹ »Bila je priča o mungosima i na televiziji, ali divlje svinje sve tumbaju. One su najgore!«¹⁴² To je potvrdio i O. Pečar koji je kazao da je divlja svinja introducirana prije tridesetak godina te da se nju aktivno lovi jer radi štete na poljoprivrednim kulturama, jede jaja čančare i mlade jedinke s nedovoljno čvrstim oklopom (gomolje orhideja i drugih biljaka).¹⁴³ Usporedbe radi, velika je šteta od divljih svinja zabilježena i u NP Krka, gdje domaćinstva trpe goleme štete od njih (a koje im rijetko tko nadoknađuje).¹⁴⁴

Treba spomenuti da su 1958. godine, posredstvom Uprave Brijunskih dobara,¹⁴⁵ na Mljet dopremljeni i jeleni s Brijunskih otoka (tri para lopatara i dva para aksisa).¹⁴⁶ Otočani su vrlo brzo uočili da im ti jeleni izazivaju nemale ekonomske štete na njihovim imanjima, a o čemu je ostalo zapisano i jedno pučko kazivanje koje je zabilježio N. Bonifačić Rožin u Babinu Polju (1966.): »[...] po naredbi [...] Na Mljet su doveli i jelene, pa je Tito jednom tamo došao u lov. Sada ti jelenovi prave štetu po poljima.«¹⁴⁷ Prema riječima O. Pečara jelen je, nakon što prvi put donesen na Mljet pedesetih godina prošlog stoljeća, istrebljen te je kasnije introducirani u više navrata (pa i nedavno) čime se ozbiljno krši zakon, no njegov je utjecaj na ekosustav, prema Pečarovom mišljenju, zanemariv.¹⁴⁸

Što se lova na mungose tiče, prema mišljenju većine ispitanika (64,00 %), Mljećani više ne love mungose kao nekad.¹⁴⁹ Evo dviju takvih izjava: »Nitko ih ne trijebi jer nikome ne smetaju, jedino tko ima kokoši mora staviti mrežu od žice.«¹⁵⁰ »Nitko se time ne zabavlja. Nikad nisam čula da je neko čapo manguca.«¹⁵¹ Trideset i šest posto ispitanika smatra, pak, da ih se povremeno, iako rijetko, ipak lovi te da jedan dio mungosa stradava na cesti, a manji dio i od hladnoće.¹⁵² Ovo su neki od odgovora: »Love ih

¹³⁶ Anketni upitnik br. 4.

¹³⁷ Izvor: Korespondencija s O. Pečarom.

¹³⁸ Anketni upitnik br. 4.

¹³⁹ Anketni upitnik br. 11.

¹⁴⁰ Izvor: Korespondencija s O. Pečarom.

¹⁴¹ Anketni upitnik br. 4.

¹⁴² Anketni upitnik br. 23.

¹⁴³ Izvor: Korespondencija s O. Pečarom.

¹⁴⁴ Marijan DŽAMBO, »Lovci nakon 25 godina ponovo mogu u nacionalni park. Vukovi i veprovi više neće haraćiti 'Krkom', *Slobodna Dalmacija* 8. veljače 2012. Izvor: <http://www.slobodnadalmacija.hr/%C5%A0ibenik/tabid/74/articleType/ArticleView/articleId/163735/Default.aspx> (Objavljeno 8. veljače 2012. u 8:55 sati)

¹⁴⁵ Tomislav MACAN (pod pseudonimom Martol DUBAC), »Jeleni na Mljetu i Badiji«, *Priroda* 1 (1961): 21-22.

¹⁴⁶ Izvor: Intervju s K. Poštenjakom.

¹⁴⁷ N. BONIFAČIĆ ROŽIN, *Folklorna građa s otoka Mljeta*: 73, bilješka br. 43.

¹⁴⁸ Izvor: Korespondencija s O. Pečarom.

¹⁴⁹ Anketni upitnici br. 1 do br. 25.

¹⁵⁰ Anketni upitnik br. 8.

¹⁵¹ Anketni upitnik br. 11.

¹⁵² Anketni upitnici br. 1 do br. 25.

ponekad, ako napadaju perad.«¹⁵³ »Njega nitko namjerno ne ubija. Stradavaju od velike hladnoće i suše kad nema vode.«¹⁵⁴ Jedan kazivač pojasnio je: »Odlično su se uklopili jer nemaju prirodna neprijatelja, osim klime: mungos odlično podnosi vlagu i hladnoću zasebno, kombinacija ih desetkuje.«¹⁵⁵ a slično su odgovarali i drugi ispitanici: »Prije su ih hvatali na jezeru pomoću vrše ili baluna. Stavili bi balun i u njega suhu ribu i kosti od ribe. Poslije je takav lov bio zabranjen.«¹⁵⁶ »Neki ih posjetitelji love kao trofeje.«¹⁵⁷ »Neki ih love zbog raseljavanja na druga mjesta.«¹⁵⁸ »Bože, sačuvaj da bi ih mi dirali - oni su nas spasili! Pomogli su narodu da se otok očisti od zmijsa. Treba ga cijeliti kao životinju jer je spasio Mljet i krive su predodžbe da su oni predatori. Tko ga naziva predatorom ja bih ga stavio na stup srama! Mungos je kao ponuda u turizmu. Odigrali su pozitivnu ulogu na Mljetu i danas ga treba plasirati kao turističku atrakciju. Svi turisti pitaju za njega i mi im pripovijedamo i to treba staviti u brošure! Neka se pojave poskoci i zmijsa pa će biti bolje! Jadne države!«¹⁵⁹ Da je mungos na Mljetu postao u neku ruku *brand* (koji je jedna tamošnja tvrtka čak i zaštitila kao svoj vlastiti *trade mark* koji se nalazi u njihovom logu te u nazivima poslovnih objekata čiji je ona vlasnik) svjedoči činjenica da na Mljetu možete tako spavati u apartmanu »Mungos« ili kampirati u kampu »Mungos«, parkirati svoje vozilo na parking u zvanom »Mungos«, iznajmiti bicikl kod »Mungosa«, ručati/večerati u konobi i pizzeriji »Mungos«, pa čak i pojesti »kotleto Mungos« (koji, doduše, nije spravljen od mesa mungosa) i tako dalje.

Prema podacima O. Pečara mungosa se ne lovi na otoku od strane mjesnoga lovačkog društva, no, ako prođu planovi za regulaciju njegove brojnosti, NP Mljet će možda ići protiv njega s konkretnim akcijama.¹⁶⁰ Na pitanje »Je li sezona lova točno određena?« čak je 64,00 % ispitanika mišljenja da sezona lova na mungose nije određena zakonom, dok se 16,00 % ispitanika izjasnilo da ne zna, a 20,00 % ispitanika nije odgovorilo na to pitanje. Jedna je ispitanica odgovorila. »Možda ima, ali to nitko ne obada.«¹⁶¹ Kao što je već spomenuto, a prema podacima Alojzija Frkovića, Naredbom o zaštićenoj i nezaštićenoj divljači i lovostaji iz 1949. bilo je dozvoljeno da se mungosa može loviti nesmetano tijekom cijele godine, a u prvom poslijeratnom razdoblju (nakon Drugog svjetskog rata) tamanjenje mungosa bilo je stimulirano natjecateljskim bodovima i/ili novčanim nagradama među članovima otočkoga Lovackog društva (u organizaciji Lovackoga saveza Hrvatske).¹⁶² Godine 1959. na području je današnjega NP Mljet odstrijeljeno ili na drugi način stečeno preko 300 mungosa, no, nekoliko godina kasnije novčane su stimulacije ukinute pa se broj redukcije smanjio na stotinjak jedinki.¹⁶³

Na pitanje posjeduje li NP Mljet konkretnih (službenih) statističkih podataka vezanih za ulov mungosa iz vremena kad ih se lovilo O. Pečar je odgovorio: »Na žalost, konkretnih podataka o tome nemamo, a ako smo ih i imali nestali su u požaru krajem devedesetih godina u upravi NP-a. Bez obzira na kategorizaciju mungosa kao lovne divljači on se ne lovi jer trenutno nema ekonomske koristi od toga a i u svijesti dobrog dijela ljudi on je 'spasitelj'. Na području samog Nacionalnog parka se ne lovi zbog drugih razloga (jer je tu na snazi općenita zabrana lova). Postoji način kako se to može 'zaobići' (npr.

¹⁵³ Anketni upitnik br. 22.

¹⁵⁴ Anketni upitnik br. 9. Treba spomenuti da su, prema istraživanju Tvrtković i Kryštufek, na Mljetu pronađeni ostaci mungosa u gvalicama sove ušare (*Bubo bubo*), a mogući prirodni neprijatelji su im i čagljevi. Vidi: N. TVRTKOVIĆ, B. KRYŠTUFEK, »Small Indian mongoose«: 7 te P. CAVALLINI, P. SERAFINI, »Winter diet of the small Indian mongoose, *Herpestes auropunctatus*, on an Adriatic island«, *Journal of Mammalogy* 76/2 -(1995): 570. Vidi također: Davorka OCVIREK, *Etogram malog indijskog munga (Herpestes javanicus E. Geoffroy Saint-Hilaire, 1818) u zatočeništvu*, diplomski rad, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Biološki odsjek, mentor: doc. dr. sc. Zoran Tadić (2006): 8, poglavlje 1.4.6. Predatori.

¹⁵⁵ Anketni upitnik br. 22.

¹⁵⁶ Anketni upitnik br. 23. Vidi također: R. JOKOVIĆ, »Mungo na otoku Mljetu i na poluotoku Pelješcu«, *Priroda* 9 (1927): 226-227. M. H. (vjerojatno Miroslav HIRTZ), »Mungos u Dalmaciji«, *Priroda* 1 (1936): 349-350.

¹⁵⁷ Anketni upitnik br. 12.

¹⁵⁸ Anketni upitnici br. 9 i br. 18.

¹⁵⁹ Anketni upitnik br. 19.

¹⁶⁰ Izvor: Korespondencija s O. Pečarom.

¹⁶¹ Anketni upitnik br. 9.

¹⁶² A. FRKOVIĆ: »Mungos na otoku Mljetu (uz 90. godišnjicu introdukcije)«, 696-697.

¹⁶³ A. FRKOVIĆ: »Mungos na otoku Mljetu (uz 90. godišnjicu introdukcije)«, 696-697.

sanitarni izlov).¹⁶⁴ Imamo u planu pokušati to provesti u narednim godinama kao kontrolirani sanitarni izlov predatora u skladu s planom gospodarenja tim zaštićenim prostorom.«¹⁶⁵

Na pitanje o legendama, poslovicama, pjesmama, basnama i/ili slično o mungosima ispitanici su uglavnom odgovarali da ne znaju za njih, no, nekolicina ispitanika ipak se sjetila nekih uzrečica: »Lukav kako manguc.«¹⁶⁶ »Mudar k'o manguc.«¹⁶⁷ »Pametna k'o manguc.«¹⁶⁸ »Prije bi za dječake koji si bili 'ašperti'¹⁶⁹ rekli da je 'mljetski manguc'.«¹⁷⁰ Jedan je ispitanik na to pitanje spomenuo animirani crtić *Rikki-Tikki-Tavi* (koji je nazvao »odom mungosima« jer govori o avanturama i dogodovštinama jednoga hrabroga mladog mungosa),¹⁷¹ a nekoliko je ispitanika spomenulo pjesmu posvećenu *Mljetskom mungosu*, koju je spjevao njihov suotočanin Stjepan Dabelić.¹⁷² Pjesma je rimovana i sastoji se od trideset i devet strofa (vidi prilog broj 2). U njima pjesnik progovara o tome kako otočani percipiraju mungosa, ali pruža i prilično precizne podatke o samome mungosu: o tome kada je došao na otok (»devedest godina već prolazi«,¹⁷³ »te godine devetstodesete«), odakle je (»Prapostojba Azija mu bila, srednja, južna, i topla Indija.«), tko ga je introducirao (»Šiling ih doveo«, zašto je uveden (»da im zmije kolju«, jer »Prije mnogo na njem zmija bilo, otrovnica raznih nalazilo.«, »'Zmijski otok' prije su ga zvali«, »Ne bi, prije, prošlo ni godine od ujeda da tko ne pogine.«), gdje je ispušten (»kraj 'Vilinskog' pustili ih Vrela«, koliko je mungosa unešeno (»tri para«, kako oni izgledaju (»smeđo-žuto dlake je i boje. Tijelom slični nešto vjeverici, nešto maloj kunici bjelici.«, »Vitkost ima može svugdje ući, do zmije se bilo gdje zavući.«), kakav je mungos po svojoj prirodi (»Divlja jeste hvatat se nedade, ali ipak spitomit se dade.«), koliko se razmnožava (»za razmnožit izvrsno se snašli«, »Ženka koti mladunčadi svoje, do četvero... al najmanje dvoje.«), gdje obitava (»Kuća joj je u jami i rupi, za svoj ležaj suharja nakupi«), čime se hrani (»Jedu voće, puže, miše, ptice... al najslade su im otrovnice. I od zmije prvo jede glavu, kad pregladni plod biljni i travu. S glave jede dok se ne zasiti, što ostane u zemlju zakopa.«), koliko je otporan na ujed zmije (»Od otrova zmijskog imun nije, zato on se kad ga pecka svije.«), kako teče borba između mungosa i zmije (»Jedno drugom prvo naspram stoje, držeć glave uzdignute svoje. Dok im tako fiksiraju oči, mungos u tren iza zmije skoči. Strijelovito iza glave hvata, zmiiju otrag vrh njezina vrata. Zmija skače mota se i sikće, u obrani pecka i izviće. Mungos vješto oskoči po strani, od zmiijinog ujeda se brani. Od otrova zmijskog imun nije, zato on se kad ga pecka svije. Rastojanjem opet tako stoje, i lukavstvo primjenjuju svoje. Gledaju se, stoje u toj pozi, nepomično kao u hipnozi. Mungos opet munjevito skoči tik do zmije pa opet odskoči. Zmija pecka ..., tijelom se izviće put mungosa puše, zviždi, sikće. Zaokretom za nju mungos stupa pa je za vrat snažno zubim lupi. Grize mungos a zmija se mota, svojim tijelom mungosa omota. Pa ga stiska do iz petnih žila nabili ga tako ugušila. Ali mungos, vješt pripravan na to, udahno puno zraka zato. Stisak zmije izdržat on može, i zmija ga ugušiti nemože. I dok zmija stiska, repom lupa, mungos grize kida vrat od trupa. Krv poteče... zmija malaksava, otrovna je odsječena glava.«). Nazivajući mungosa istovremeno i »zvijerkom« i »živinicom simpatičnom« pjesnik otvoreno pokazuje i zaziranje i simpatije prema zvijeri (predatoru) koju stavlja u geografsko-nacionalni kontekst, svojatajući je tako kao zavičajnu vrstu kojoj sa zahvalnošću

¹⁶⁴ Prema definiciji Pravidnika o sadržaju, načinu izrade i postupku donošenja, odnosno odobravanja lovnogospodarske osnove, programa uzgoja divljači i programa zaštite divljači, »sanitarni odstrjel je izlučivanje bolesnih, ozlijeđenih ili ranjenih jedinki iz populacije divljači«, dok je »redukcijski odstrjel izlučivanje prekobrojnih jedinki iz populacije, koji je veći od propisanoga gospodarskog kapaciteta«. Vidi spomenuti Pravilnik, NN 40/06, članak 5, stavke 10 i 9.

¹⁶⁵ Izvor: Korespondencija s O. Pečarom.

¹⁶⁶ Anketni upitnik br. 9.

¹⁶⁷ Anketni upitnik br. 11.

¹⁶⁸ Anketni upitnik br. 16 i br. 19.

¹⁶⁹ Lokalni izraz »ašpert« znači otvoren u govoru.

¹⁷⁰ Anketni upitnik br. 10.

¹⁷¹ Film je napravljen prema pripovijetci iz knjige *The Jungle Book* (1894) autora Rudyarda Kiplinga. Vidi: <https://www.youtube.com/watch?v=SoswyNaAIUA&list=PLZs0gQed9tMSR0uUZCH1vEPzhDfCPaNva>

¹⁷² Stjepan DABELIĆ, »Mljetskom mungosu« u: *Pjesmama s Mljeta*, vlastita naklada, Babino Polje - Dubrovnik (1995): 47-53.

¹⁷³ (Podrazumijeva se od trenutka nastanka pjesme.)

i ponosom pjeva: »zvijerko našeg Mljeta, [...] zvijerko naše grude, [...] nek ti hvala od Mlječana bude jer [...] više rijetko da je igdje ljeti, otrovnicu na Mljetu vidjeti.«¹⁷⁴

Ispitanici su spomenuli i zanimljivi stari egipatski običaj iz faraonskoga doba kada su, naime, često balzamirali ne samo faraone nego i mungose koje bi tada pokapali u grobnicu zajedno s faraonom iz zahvalnosti što su im uništili mnoge zmijske i krokodilske jaja.¹⁷⁵ Zanimljivo je da su i Asirci štovali mungose, a što potvrđuje natuknica u Realnom leksikonu Asiriologije iz koje je vidljivo da je za asirske narode mungos imao dvostruki identitet - i životinje i božanstva - te se kod njih javlja kao glavni lik u brojnim basnama i poslovicama (primjerice u poslovici »Mungos ne poznaje [...] strah od Boga.«),¹⁷⁶ ali i kletvama (primjerice, »Isto kao što se zmijska i mungos ne skrasi u istu rupu nego nastoje jedno drugome pregristi grkljan, takav neka bude i odnos između brakolomaca i njihovih supruga.«)¹⁷⁷ te u (praznovjernim) predskazanjima [primjerice, »Nije dobar predznak (omen) kad mungos 'u nečijoj kući stalno promatra (nešto) pernato'. [...] Pojavljivanje mungosa u nečijoj kući nakon molitve Bogovima noći općenito je loše, slično

¹⁷⁴ S. DABELIĆ, »Mljetskom mungosu«: 47-53. Zanimljivo je da je mungos bio inspiracija i brojnim drugim umjetnicima. Vidi, primjerice, zbirku pjesama Tomislava FILIPANA, *Zmijo - kupit ću ti mungosa* (Varaždinske Toplice: Vlastita naklada, 2004.) te izložbu *Mungos Logos* slikarice Ivane GRUBIĆ [Izvor: https://www.youtube.com/watch?v=GIFU_XtCMY (Pristupila 19. svibnja 2014.)]. Treba spomenuti i dvije staroindijske basne - o čaplji, zmijski i *ichneumonu* [njemački naslov basne glasi *Der Reiher und die Schlange*, a radi se o nesretnoj čaplji čiji su svi potomci redom pogibali kao žrtve jedne zmijske. Na savjet jednoga vodzemca, čaplja prospe ribljega mesa ispred jame u kojoj je živio ichneumon te cijelim putem sve do rupe u kojoj je živjela zmijska. Izlazeći iz kuće, ichneumon je, prateći trag ribljega mesa, stigao sve do zmijske jazbine, zavukao se u nju i požderao opaku zmijsku skupa s cijelim njezinim leglom (potomstvom)]. Basnu je sa sanskrita prvi preveo Hans SCHACHT, privatni docent sa Sveučilišta u Lausanni, Lausanne i Leipzig (1918). Izvor: <http://fabuloes.blogspot.com/2011/09/der-reiher-und-die-schlange.html> (Objavljeno 16. rujna 2011., pristupila 19. svibnja 2014.). Slična je i priča o jednoj glupoj čaplji, crnoj zmijski i mungosu. I u njoj se radi o jednoj nesretnoj čaplji čije bi potomke zmijska svaki put redom požderala prije nego su bi oni uspjeli ispružiti svoja mala krila. Očajna čaplja dođe sva uplakana do obale rijeke Saraswati. Tu susretne jednog raka koji je upita: »Teta! Zašto plače?«. Ona odgovori: »Što da radim? Tako sam nesretna jer mi je crna zmijska pojela sve mlade. Reci mi kako bi se zmijska moglo ubiti!«. Čuvši to rak promisli: »Čaplja je naš prirodni neprijatelj. Zato ću joj reći i istinu i neistinu i to na takav način da na kraju sve čaplje budu potamanjene.«, pa rak kaže čaplji: »Prospri ribljega mesa od pećine u kojoj živi mungos do stabla u čijem deblu živi zmijska, mungos će pratiti trag i požderat će zmijsku.« Čaplja sprovede plan kako joj rečeno i zmijska bude ubijena. No, kad je mungos pojeo zmijsku, padne mu pogled na čaplje koje također pojede sve redom. (Pouka basne: Pametan ne misli samo na rješenje problema, već i na to bi li to rješenje moglo donijeti sa sobom i neko zlo.) Vidi: Indijske mudrosti. *** »Die Geschichte von einem dummen Reiher, einer schwarzen Schlange und einem Mungo« u: *Indische Weisheit - Panchatantra, Das Fabelbuch des Pandit Wischnu Scharma* / sa sanskrita preveo G. L. Chandiramani; uz pomoć S. B. Hudlikar, Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf, Köln (1971): 79-81. Vidi također: James THURBER, »Der friedliebende Mungo« u: *75 Fabeln für Zeitgenossen: Den unverbesserlichen Sündern gewidmet*, gebundene Ausgabe, Rowohlt (1. Januar 1967): 138-140. Naslov originala: »The Peacelike Mongoose« u: *Further Fables for Our Time*, objavljeno u: *New Yorker*, 6/23/1956, vol. 32, br. 18, p. 25.), koja je u Njemačkoj uvrštena i u školski udžbenik namijenjen za deseti razred za predmet »Njemački jezik«, u sklopu nastavne jedinice »Basne / »Analiza parabola u pripovjednom tekstu« (Dieter VOLK, *Unterrichtsreihen »Deutsch«, Lehrerbuch mit kommentiertem Arbeitsmaterial für Klasse 10. Fiktionale Texte. Lernzielbereich: Erzählen, Unterrichtsreihe: Fabeln IV, Analyse parabolischer Texte: 54, 103-107.*). Glavni protagonist basne, jedan mladi, svojeglavi i miroljubljivi mungo, ne želi se boriti protiv kobri kako to nalaže tisućljetni zakon u njegovoj zemlji - *Munguziji*, jer za to ne nalazi niti jedan valjani razlog. Budući da je on jedini u zemlji koji razmišlja na taj način, njegovi ga sunarodnjaci osuđuju. Govore mu da je »bolestan«, »lud« i »kukavica« te da je - »pro-kobra« i »anti-mungos!« A s vremenom se pronese i glasina da ima otrovan žalac poput kobre zbog čega na kraju biva osuđen i trajno prognan iz voljene domovine *Munguzije*. (Pouka basne: »Teško je biti drugačiji i biti svoj.«) Izvor: http://www.netzwerk-lernen.de/vorschau/NWL12092012_vorschau.pdf (Pristupila 19. svibnja 2014.)

¹⁷⁵ Anketni upitnik br. 12. Vidi također: A. T. VOJVODA, *Mljet - Odisjev otok*: 53 te B. MARJANOVIĆ, *Neobični mungos*.

¹⁷⁶ »Der Mungo kennt [...] keine Gottesfurcht.« (Prevela s njemačkoga jezika Marija Gjurašić.) Vidi: Natuknicu »Mungo« (autora W. Heimpel-a) u: *** *Reallexikon der Assyriologie, 8. Band, Meek - Mythologie*, priredili: Erich Ebeling, -Bruno Meissner i -Peter Calmeyer, Walter de Gruyter, Berlin (1993): 423.

¹⁷⁷ Vidi: Natuknicu »Mungo« (autora W. Heimpel-a) u: *** *Reallexikon der Assyriologie, 8. Band, Meek - Mythologie*, priredili: Erich Ebeling, -Bruno Meissner i -Peter Calmeyer, Walter de Gruyter Verlag, Berlin (1993): 424-425.

kao pojavljivanje mačke, lisice ili miša.«¹⁷⁸ Zanimljivo je također da i na swahili (kisuaheli ili kiswahili) jeziku riječ mungo znači »Bog« i također se često koristi u poslovicama.¹⁷⁹

ZAKLJUČAK

Posljednjih stotinjak godina Europu su nastanile brojne strane invazivne vrste koje su predmetom intenzivnih znanstvenih premissljanja tek zadnjih desetljeća. Razlog tome su velike štete i gubitci koji prema procjenama dosežu iznose od dvanaest milijardi eura godišnje pa je kontrola uvođenja stranih invazivnih vrsta jedan od glavnih ciljeva zaštite prirode danas. U Hrvatskoj se provodi suzbijanje invazivnih vrsta pa je introdukcija novih, nezavičajnih svojiti u prirodu na hrvatskim prostorima zabranjena bez da se prethodno i službeno ne procjeni potencijalna invazivnosti vrste koju se namjerava introducirati.

Stav znanosti je jasan - jedna od najozloglašnijih alohtonih invazivnih vrsta u Europi, zastupljena i u Hrvatskoj, je mali indijski mungos. Među sto najgorih stranih predatora on, naime, kotira vrlo visoko te zauzima četrdesetprvo mjesto. U radu je istražena njegova introdukcija na hrvatski prostor, pri čemu je težište analize bio njegov negativni utjecaj na ekosustav i gospodarstvo otoka Mljeta viđen iz perspektive njegovih stanovnika. U svrhu pribavljanja mišljenja lokalnog stanovništva obavilo se terensko istraživanje u sklopu kojega se metodom polustrukturirane ankete i intervjuja ispitalo stajalište žitelja Mljeta glede uzroka i posljedica uvođenja te pokušaja sanacije štete koju je populacija mungosa, ali dijelom i drugi predatori, izvršila na zavičajni okoliš i otočno gospodarstvo.

Suprotno očekivanjima analiza je pokazala da ispitanici u mungosu ne vide štetočinu (barem ne ekonomsku) ni opasnoga predatora koji ugrožava njihov zavičajni ekosustav. Usprkos znanstvenim spoznajama, oni svog neobičnog sustanara ne doživljavaju kao prijetnju biološkoj raznolikosti, već na mungosa, koji je, usput budi rečeno, inspiracija i brojnim umjetnicima, gledaju s neprikrivenim simpatijama. Prema mišljenju većine ispitanika mungosi ne ugrožavaju ekosustav, već to rade druge životinje poput divlje svinje (vepra) i crne vrane (svrake). Dapače, treba istaknuti da mnogi ispitanici gledaju na mungosa čak kao na neku vrstu turističke atrakcije za koju, kako kažu, svi turisti pitaju. Stoga smatraju da se protiv mungosa, slično kao ni protiv turista, ne smije loše govoriti jer su oni *uvijek u pravu*. Većina je ispitanika, naime, mišljenja da nije mungosa, ne bi bilo ni turista. Tim više jer je dolazak mungosa na otok izravno povezan s prvim pokušajima turističke afirmacije otoka te osnivanja parka zaštićene prirode na njemu. Čišćenje otoka od otrovnica bio je prvi preduvjet ostvarenju tih ideja te ujedno i razlog zašto je mungos introduciran na otok. O razmjerima pošasti otrovnica na otoku svjedoči i činjenica da je strah od zmija, kako je anketa pokazala, još uvijek duboko urezan u kolektivno sjećanje stanovnika otoka na kojemu i danas kruži predaja o njima i njihovim brojnim žrtvama.

Iako je istražen uzorak bio relativno malen, a da bi rezultati istraživanja bili dovoljno reprezentativni, on je svakako indikativan, pa rezultati ovoga istraživanje mogu poslužiti u komparativne svrhe i kao poticaj za neka slična istraživanja. No, u tu bi svrhu, trebalo birati veće i reprezentativnije uzorke nego što je u sklopu ovoga istraživanja koje je bilo ograničeno rokom bilo moguće izvesti. Mišljenja smo, naime, da bi svakako trebalo napraviti precizniju studiju procjene razmjera dosadašnje štete i gubitaka prouzrokovanih od strane mungosa na okoliš otoka, s kojeg su, kako je ovo istraživanje pokazalo, već neke vrste faune zauvijek nestale.

¹⁷⁸ (Prevela s njemačkoga jezika M. Gjurašić.) »*Es ist auch kein gutes Vorzeichen, wenn ein Mungo »dauernd Gefiedertes (sä kappi saknat) in jemandes Haus beobachtet« (CT 39, 17: 16). Nach einem Gebet an die Götter der Nacht ist das Auftreten des Mungo in einem Haus generell ein Übel, gleich dem des Auftretens von Katze, Fuchs, und Maus (AnBi. 12, 285:69-73).*« Vidi: Natuknicu »Mungo« (autora W. Heimpel-a) u: *** *Reallexikon der Assyriologie*: 425.

¹⁷⁹ Primjerice, »*Mungu akukinge.*«, a što na hrvatskome znači: »Nek' te Bog čuva.«. Vidi: Claudia DAL-BIANCO i Johanna EMIG (ur.), *Diwani ya Methali. Sprichwörter in Kiswahili. Eine Anthologie*. Beč: Institut afričkih znanosti Sveučilišta u Beču (Institut für Afrikawissenschaften der Universität Wien): 79. Izvor: http://afrika.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/i_afrikawissenschaften/occasional_papers/paper_08a_dal-bianco.pdf

VRELA

Anketni upitnici broj 1 do broj 25 (numerirani kronološki prema vremenu nastanka, odnosno ispunjanja). Anketu provela Marija Gjurašić 30. i 31. svibnja te 1. lipnja 2014. na Mljetu. U anketi su sudjelovali (poredani abecednim redom): Marina Bašica; Snježana Blitvić rođ. Matić; Darinka Čumbelić; Ivan Čumbelić Bamba; Miljenko Dabelić Grego, zvani Deko; Antun Hajdić Troje; Drago Hajdić Nonković; Ivan Hajdić; Lući Hajdić; Marija Hajdić, ud. Kikova, rođ. Sršen; Miljana Ivanović rođ. Đurović; Srećko Kunić; Antun Matana; Nike Matana rođ. Stražičić; Antun Matić, pok. Bartula; Marija Matić; Jakov Nodilo; Nikica Nodilo rođ. Stražičić; Ivo Petrović; Luce Stražičić; Antun Vojvoda; Ljilja Vojvoda; Nino Uremović i Tomislav iz Bjelovara.

Korespondencija Marije Gjurašić s Osvinom Pečarom (22. i 25. kolovoza 2014.).

Intervju Marije Gjurašić s Karmelom Poštenjakom (4. rujna 2014. u Zagrebu).

Zakoni, pravilnici, međunarodni sporazumi

Zakon o zaštiti prirode. NN 80/13.

Zakon o lovstvu RH. NN140/05.

Pravilnik o sadržaju, načinu izrade i postupku donošenja, odnosno odobravanja lovnogospodarske osnove, programa uzgoja divljači i programa zaštite divljači RH. NN 40/06.

Pravilnik o lovostaju RH. NN 67/10.

Pravilnik o načinu izrade i provođenju studije o procjeni rizika uvođenja, ponovnog uvođenja i uzgoja divljih svojti. NN 35/08.

Službene novine FBiH 4/06.

Službene stranice Europskoga parlamenta. Izvor: <http://www.europarl.europa.eu/news/hr> (Pristupila 5. ožujka 2014.)

Službene stranice Vijeća Europe. Izvor: http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/nature/bern/IAS/default_en.asp (Pristupila 19. svibnja 2014.), <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20140304IPR37510/html/Invasive-alien-species-MEPs-reach-agreement-with-the-Greek-Presidency> (Pristupila 5. ožujka 2014.)

Bern Convention action on invasive alien species in Europe, Appendix 16, Convention of European Wildlife and Natural Habitats Standing Committee, Recommendation No. 125 (2007) of the Standing Committee, adopted on 29 November 2007, on trade in invasive and potentially invasive alien species in Europe: 39-42. Izvor: *European strategy on invasive alien species.* Izvor: <http://www.nonnativespecies.org/index.cfm?sectionid=7> (Pristupila 19. svibnja 2014.)

European Commission announces agreement on IAS Regulation (5 March 2014). Izvor: <http://www.nonnativespecies.org/index.cfm?sectionid=7> (Pristupila 19. svibnja 2014.)

The Invasive Species Specialist Group (ISSG) of the IUCN Species Survival Commission - Global Invasive Species Database, La Fondation TOTAL. Izvor: <http://www.issg.org/database/species/search.asp?st=100ss&fr=1&str=&lang=EN> (Pristupila 19. svibnja 2014.)

LITERATURA

ANDRIĆ, Miro. *Hrvatsko vodeno blago - Mljet.* dokumentarni serijal. Hrvatska (2012).

Anonimni čitatelj iz Osijeka. »Pisma čitatelja«. *Priroda* (travanj 1927): 108.

BANIČEVIĆ, Niko. »Mungo na otoku Mljetu«. *Priroda* 9 (1927): 186.

BARUN, Arijana. »A ticking time bomb? The small Indian mongoose in Europe«. *Aliens* 26 (2008): 14-16.

BARUN, Arijana. *The small Indian mongoose (Herpestes auropunctatus) on Adriatic Islands: impact, evolution, and control.* Doktorska disertacija. The University of Tennessee. Knoxville. Mentor: prof. dr. sc. Daniel Simberloff. (svibanj 2011.): 125.

BONIFAČIĆ ROŽIN, Nikola. *Folklorna građa s otoka Mljeta.* Rkp 749. Knjižnica Instituta za narodnu umjetnost Zagreb (1966).

CRNČEVIĆ, Mirko. »Na otoku Hvaru poskoci kolo vode, jer su lovci potamanili mungose«. *Slobodna Dalmacija*. Objavljeno 13. lipnja 2011. Izvor: <http://www.slobodnadalmacija.hr/Split-%C5%BEupanija/tabid/76/articleType/ArticleView/articleId/140588/Default.aspx> (Pristupila 19. svibnja 2014.)

ĆIROVIĆ, Duško; RAKOVIĆ, Maja; MILENKOVIĆ, Miroljub i PAUNOVIĆ, Milan. »Small Indian Mongoose *Herpestes auropunctatus* (Herpestidae, Carnivora): an invasive species in Montenegro«. *Springer*. On line (2010): 393-399.

ĆUŽE, Maja. *Etoqram malog indijskog munga (Herpestes javanicus E. Geoffroy Saint-Hilaire, 1818) na otoku Korčuli*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Prirodoslovno-matematički fakultet. Biološki odsjek. Mentor: doc. dr. sc. Zoran Tadić (2005).

DABELIĆ, Stjepan. »Mljetskom mungosu«. U: *Pjesmama s Mljeta*. Babino Polje - Dubrovnik: Vlastita naklada (1995): 47-53.

DAL-BIANCO, Claudia i EMIG, Johanna (ur.). *Diwani ya Methali. Sprichwörter in Kiswahili. Eine Anthologie*. Beč: Institut afričkih znanosti Sveučilišta u Beču (Institut für Afrikawissenschaften der Universität Wien). Izvor: http://afrika.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/i_afrikawissenschaften/occasional_papers/paper_08a_dal-bianco.pdf (Pristupila 19. svibnja 2014.)

DŽAMBO, Marijan. »Lovci nakon 25 godina ponovo mogu u nacionalni park. Vukovi i veprovi više neće haračiti 'Krkom'«. *Slobodna Dalmacija* od 8. veljače 2012. Izvor: <http://www.slobodnadalmacija.hr/%C5%A0ibenik/tabid/74/articleType/ArticleView/articleId/163735/Default.aspx> (Pristupila 19. svibnja 2014.)

DURĐEVIĆ, Ignjat. *Sveti Pavao apostol brodolomac u moru koje se sada zove Venecijanski zaljev dalmatinskog otoga Mljeta gost ili o izvornom značenju dvaju mjesta u djelima apostolskim. Glava 27,27: Dok plovismo Jadranom. Glava 28,1: Tada smo spoznali da se otok zove Mljet*. Preveo s latinskog izvornika: Jozo Marević. Biskupija Dubrovačka, Dubrovačke knjižnice, Općina Mljet. Zagreb. 2008.

FILIPAN, Tomislav. *Zmijo - kupit ću ti mungosa*. Varaždinske Toplice: Vlastita naklada. 2004.

FRKOVIĆ, Alojzije. »Mungos na otoku Mljetu (uz 90. godišnjicu introdukcije). Mongoose on the island of Mljet (on the occasion of the 90th anniversary of its introduction)«. *Šumarski list* 11-12 (2000): 693-695.

GOVIĆ, Tamara. »Mljet - Božja pomoć apostolu Pavlu«. *Atlant bulletin*. Br. 18. Dubrovnik (2006): 30.

H. M. (vjerojatno HIRTZ, Miroslav). »Mungos u Dalmaciji«. *Priroda* (veljača 1936): 60-61.

H. M. (vjerojatno HIRTZ, Miroslav). »Mungos u Dalmaciji«. *Priroda* (prosinac 1936): 349-350.

HUDINA, Sandra, LUCIĆ, Andreja, LAJTNER, Jasna, ŽGANEC, Krešimir i GOTTSTEIN, Sanja. »Invazivne vrste beskralješnjaka u vodotocima Hrvatske«. *Hrvatske vode* 17. 69/70 (2009): 281-285.

IVANČAN, Ivan. *Folklor Lastova i Mljeta 1959. god.* Rkp 354. Zagreb: Knjižnica Instituta za narodnu umjetnost (1959): 41.

JOKOVIĆ, R. »Mungo na otoku Mljetu i na poluotoku Pelješcu«. *Priroda* 9 (1927): 226-227.

KARAMARKO, Ana. *Spolno ponašanje malog indijskog mungosa (Herpestes javanicus E. Geoffroy Saint-Hilaire, 1818) u zatočeništvu - Sexual behavior of the small Indian mongoose (Herpestes javanicus E. Geoffroy Saint-Hilaire, 1818) in captivity*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Prirodoslovno-matematički fakultet. Biološki odsjek. Mentor: doc. dr. sc. Zoran Tadić (2008).

KATALINIĆ, Ivan et al. »Kozarska proizvodnja po duzgojno-selekcijskom kontrolom na obiteljskim farmama u Hrvatskoj«. *Mljekarstvo* 44/1 (1994): 59-68.

KOEFLER, Matthias. *Dalmatien: mit Adriaküste, Zadar, Šibenik, Split und Dubrovnik*. Reiseführer. Berlin: Trescher Verlag (2012): 20.

KRYŠTUFEK, Boris i TVRTKOVIĆ, Nikola. »New information on the introduction into Europe of the small indian mongoose, *Herpestes auropunctatus*«. *Small Carnivore Conservation* 7 (1992): 16.

ŁUCZAJ, Lukasz; ZOVKO KONČIĆ, Marijana; MILIČEVIĆ, Tihomir; DOLINA, Katija i PANDŽA, Marija. »Wild vegetable mixes sold in the markets of Dalmatia (southern Croatia)«. *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* 9/2. 2013. Izvor: <http://www.ethnobiomed.com/content/9/1/2> (Pristupila 19. svibnja 2014.)

MACAN, Tomislav (alias DUBAC, Martol). »Jeleni na Mljetu i Badiji«. *Priroda* 1 (1961): 21-22.

MACAN, Tomislav (alias DUBAC, Martol). »Mungosi s Mljeta na filmu«. *Priroda* 8 (1961): 251-252.

MADER, Brigitta. »Austrijski projekti o podizanju 'Parka zaštićene prirode Mljet' od 1910. do 1915. godine na prostorima šuma nekadašnje benediktinske opatije«. U: *Benediktinci na području Dubrovačke nadbiskupije*. Zbornik radova. Dubrovnik: Dubrovačka biskupija. Ur. mons. dr. sc. Želimir Puljić (2010): 365-382.

MARJANOVIĆ, Branko. *Neobični mungos*. Dokumentarni serijal: *Mala čuda velike prirode*. Zagreb Film (1972). Izvor: www.youtube.com/watch?v=Pb58x8hHSx8 (Pristupila 19. svibnja 2014.)

MARTIĆ, Katica. »Pismo čitatelja«. *Priroda* (1927): 137.

NADILO, Branko. »Mljet – prelijepi otok tužne sudbine«. *Građevinar* 52/9. Serija: *Razvitak hrvatskih otoka* (2000): 545-557.

NIČETIĆ, Antun. »O nekim navigacijskim aspektima plovidbe svetog Pavla od Krete do Melite«. *Anali Dubrovnik* 38 (2000): 305-370.

OCVIREK, Davorka. *Etogram malog indijskog munga (Herpestes javanicus E. Geoffroy Saint-Hilaire, 1818) u zatočeništvu*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Prirodoslovno-matematički fakultet. Biološki odsjek. Mentor: doc. dr. sc. Zoran Tadić (2006).

PETKOVIĆ, M. Ivo. »Mungo na otoku Mljetu«. *Priroda* 9 (1927): 188.

RÖSSLER, Erwin. »Beiträge zur Ornithologie Süddalmatiens«. *Glasnik hrv. prirodoslovnog društva* 27. Zagreb (1915): 133-134.

SPEZIALE, Karina L.; LAMBERTUCCI, Sergio, A.; CARRETE, Martina, TELLA, L. José. »Dealing with non-native species: what makes the difference in South America?«. *Biological Invasions* 14 (8): 1609-1621. Izvor: <http://digital.csic.es/bitstream/10261/64587/1/biolInv.pdf> (Pristupila 13. kolovoza 2014.)

LELO, Suvad. »Small Indian mongoose, *Herpestes auropunctatus* Hodgson, 1836 (Mammalia: Carnivora), in Bosnia and Herzegovina«. *Prilozi fauni Bosne i Hercegovine* 1/3. Sarajevo (2007): 46-51.

ŠAŠIĆ KLJAJO, Martina, HOLCER, Draško, GRBAC Irena et al., *Kartiranje faune Dalmacije. Prioritetna područja: otok Pag, estuarij Krke, otok Vis i pučinski otoci, otok Mljet, tok Cetine*. Urednici: Nikola Tvrtković, Igor Pavlinić, Martina Šašić Kljajo. Projekt COAST - Očuvanje i održivo korištenje biološke i krajobrazne raznolikosti na dalmatinskoj obali putem održivog razvitka obalnog područja. Lipanj 2009.

THURBER, James. »Der friedliebende Mungo«. U: *75 Fabeln für Zeitgenossen: Den unverbesserten Sündern gewidmet*. Gebundene Ausgabe. Rowohlt (1. Januar 1967): 138-140.

TIOZZIO, Josip. »Mungo na otoku Mljetu«. *Priroda* 9 (1927): 187.

TREŠIĆIĆ PAVIČIĆ, Ante. »Mungos na otoku Braču«. *Priroda* 2 (1936): 60-61.

TREŠIĆIĆ PAVIČIĆ, Ante. »Mungos na otoku Braču«. *Priroda* 8 (1936): 251-252.

TVRTKOVIĆ, Nikola; KRYŠTUFEK, Boris. »Small Indian mongoose, *Herpestes auropunctatus* (Hodgson, 1836), on the Adriatic Islands of Yugoslavia«. *Bonner Zoologische Beiträge* 41 (1990): 3-8.

TVRTKOVIĆ, Nikola. »Istraživanje faune otoka Mljeta«. U: *Prirodne značajke i društvena valorizacija otoka Mljeta*. Priopćenje sa simpozija u Pomeni. Urednici: Paula Durbešić i Adam Benović. *Ekološke Monografije* 6. Hrvatsko ekološko društvo - Državna uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine - Nacionalni park Mljet. Mljet – Zagreb (1995): 293-295.

VOLK, Dieter. *Unterrichtsreihen »Deutsch«, Lehrerbuch mit kommentiertem Arbeitsmaterial für Klasse 10. Fiktionale Texte. Lernzielbereich: Erzählen, Unterrichtsreihe: Fabeln IV. Analyse parabolischer Texte*. Izvor: http://www.netzwerk-lernen.de/vorschau/NWL12092012_vorschau.pdf (Pristupila 19. svibnja 2014.)

VOJVODA, Antun Tonko. *Mljet - Odisejev otok*. Zagreb (1999).

*** *Der Reiher und die Schlange*. Sa sanskrita preveo Hans Schacht, privatni docent sa Sveučilišta u Lausanni. Lausanne i Leipzig (1918). Izvor: <http://fabuloes.blogspot.com/2011/09/der-reiher-und-die-schlange.html> (Objavljeno 16. rujna 2011., pristupila 19. svibnja 2014.)

*** »Die Geschichte von einem dummen Reiher, einer schwarzen Schlange und einem Mungo«. U: *Indische Weisheit - Panchatantra, Das Fabelbuch des Pandit Wischnu Scharma*. Sa sanskrita preveo G. L. Chandiramani. Uz pomoć S. B. Hudlikar. Düsseldorf - Köln: Eugen Diederichs Verlag (1971): 79-81.

*** *Mungos Logos*: Izložba Ivane Grubić u užičkoj Galeriji 20/09/2013. Izvor: https://www.youtube.com/watch?v=GIFTU_XtCMY te <http://westinfo.rs/kultura/mungos-logos-izlozba-ivane-grbic-u-uzickoj-galeriji> (Pristupila 19. svibnja 2014.)

*** *Reallexikon der Assyriologie. 8. Band. Meek - Mythologie*. Priredili: Erich Ebeling, -Bruno Meissner i -Peter Calmeyer. Berlin: Walter de Gruyter Verlag (1993): 423.

*** *Rikki-Tikki-Tavi*. Animirani film. <https://www.youtube.com/watch?v=SoswyNaAIUA&list=PLZs0gQed9tMSR0uUZCH1vEPzhDfCPaNva> (Pristupila 19. svibnja 2014.)

*** Sumerske poslovice. Izvor: <http://www.operone.de/spruch/1111.html> (Pristupila 19. svibnja 2014.)

SUMMARY

In the last hundred years Europe became, whether intentionally or by accident, a home to many invasive alien species that had an extremely negative impact on European biodiversity. This problem of adaptable invasive species was tackled by science only in the recent decades. Scientists estimate that invasive alien species cause damage worth at least €12 billion every year in Europe. That is the reason that the control of their introduction into the native ecosystem has become one of the main objectives of nature protection today. Following the strategic guidelines of the European Union, the Republic of Croatia is deterring invasive species, while the introduction of new alien species into its territory is prohibited. However, based on the assessment of eligibility, it is possible to introduce a certain new type of species that was approved by the Ministry of Environmental and Nature Protection to the Croatian state territory.

The preservation and retaining of biological and landscape diversity in Croatia is under the jurisdiction of The State Institute for Nature Protection, which among other things, implements the control of introduction, prevents spreading and eliminates invasive alien species; it proposes measures for the protection of endangered species and habitats, and creates a so-called red list of threatened wildlife species and habitats. In accordance with European and international conventions, present invasive species are planned to be listed in so-called black, grey and white lists or as those whose import is prohibited and those which may be traded without restrictions. For that reason, the Strategy and Action Plan for the Conservation of Biological and Landscape Diversity (2008) for the successful implementation of ecosystem protection in Croatia was approved, and in 2013 new laws on environmental protection and nature conservation were adopted. Within the concept of sustainable development, these laws require that the protection of the environment should provide a complete preservation of environmental quality, biodiversity and landscape diversity, as well as geodiversity, especially of island ecosystems.

According to data from the State Institute for Nature Protection, as well as research results from the European International Project DAISIE (Delivering Alien Invasive Species Inventories for Europe), out of '100 worst' invasive species brought to Europe, many are present in Croatia. One of them is the small Indian mongoose (lat. *Herpestes auropunctatus*), which is also the oldest known example of deliberate introduction of a foreign invasive species to Croatia. Because of the negative impact of the mongoose to the native ecosystem, a mongoose controlling system in Southeast Europe was introduced as recommended by the Council of Europe on the conservation of European wildlife and natural habitats, i.e. the Bern Convention, (Recommendation No. 140). As far as the Croatian territory today, in addition to Mljet, the mongoose is, intentionally or unintentionally widespread on the islands of Korčula, Hvar, Čiovo and Škrda, as well as the Pelješac peninsula, and it has reached the Neretva valley.

In the early 20th century, in an attempt to reduce the number of poisonous snakes on the island of Mljet (which was once reputed as the 'Snake Island'), eleven grey mongooses (seven males and four females) were released. Mongooses were introduced to the area which is now the National Park by the Imperial Royal Ministry of Agriculture from Vienna (*k. k. Ackerbauministerium*), i.e. Baron Schilling and the Forestry Administration of Mljet (1910). The main objective in doing so was the achievement of a broader concept of forming a protected nature park and a biological station on the island of Mljet, and at the same time to reconstruct the Monastery of Saint Mary on the islet. The realisation of this unique project under Austrian administration was done in attempt to promote tourism on the island of Mljet since it was located near Dubrovnik which was a big tourist destination in the times of humble beginnings of tourism in the province of Dalmatia.

Completely changing its initial role as an exterminator of poisonous vipers, this small, resilient and highly reproductive predator, having destroyed the vipers on Mljet – where it was pronounced as ‘*man-guc*’ or called a ‘*snake-devourer*’, inflicts today great damage to birds’ nests and chicken coops and has also endangered native fauna and disturbed the island’s ecosystem. Little or none has been written about the first European mongooses brought from distant India, about their negative impact on the native fauna of the islands, either within professional or scientific studies.

Based on the available documentation, the paper will investigate the problem of introducing alien invasive species into native ecosystems and explore the accompanying legislative and institutional framework for the protection of biological and landscape diversity and combating invasive species. The research is focused on the analysis of the negative impact of the invasive species of mongoose on the ecosystem of the island of Mljet, seen from the perspective of the island’s population. For the purpose of obtaining the opinion of the local inhabitants, field research will be undertaken which will, via a semi-structured interview, apart from asking the inhabitants of Mljet to determine their views regarding the causes and consequences of the mongoose introduction, also inquire about the attempts to repair the damage that the mongoose committed to the environment. The survey, moreover, also intends to establish how deep is the fear of snakes and which stories are still immersed in the collective memory and oral tradition of the islanders. The research results will indicate how familiar the Islanders are about how much harm, which is scientifically proven, comes from their seemingly amiable and unusual cohabitant – the mongoose.

PRILOZI

Ispitivanje posljedica uvođenja mungosa u zavičajni ekosustav: primjer Mljeta

Anketa (svibanj/lipanj 2014.)

Cilj ovog upitnika je ispitati lokalne stanovnike otoka Mljeta o utjecaju slobodne invazivne vrste – na slog Indijskog mungosa – na zavičajni ekosustav, odnosno na autohtonu faunu i faunu otoka. Nema ispravnih niti netispravnih odgovora. Isključivi cilj je, dakle, spoznati o osobnim stavovima otkodano o eventualnom štetnom utjecaju mungosa na biološku raznolikost na otoku i otkono gospodarstvo.

- Kako se zovete?
- Gdje živate? (ZAKRUIZITE odgovarajući mjesto) Goređan / Soline / Babine kuće / Njivice / Fomena / Polak / Sobna / Ropa / Blato / Kozanica / Babino Polje / Prokura / Marnarčići / Kouta / Okaljke / Prač / ..
- Koga ste spola? (ZAKRUIZITE odgovarajuće slovo) M / Ž
- Koje ste godine rođeni?
- Što ste po zanimanju?
- Posjedujete li stoku gospodarstvo? (ZAKRUIZITE odgovarajući riječ) DA / NE

Ako da, posjedujete li vinograde / maslinike / oranice / voćnjake / povrtnjake? (ZAKRUIZITE odgovarajući riječ)

- Koliko često susrećete mungosa? (Označite slovom X odgovarajući odgovor)

1 nikad	
2 povremeno	
3 često	
4 svaki dan	

- Gdje najčešće i koliko često susrećete? (Više odgovora je moguće.)

Mjesto susretanja mungosa	Mjesto - slovom X označite odgovarajući odgovor	Učestalost susreta
1 u polju		
2 u šumi		
3 oko kuće		
4 na odlagalištu otpada		
5 na cesti		

- Kada su mungosi doneseni na prostor otoka Mljeta?
- Kto je donio mungosa na Mljet?
- Zašto su doneseni upravo na Mljet (razlog)?
- Ima li danas na Mljetu uspjeh zmijski? (Označite slovom X odgovarajući odgovor)

Nimalo	
Malo	
Prilicno	
Većina	

- Ima li danas na Mljetu pokušaj ili nekih drugih zmijski otrovnici? (Označite slovom X odgovarajući odgovor)

Nimalo	
Malo	
Prilicno	
Većina	

- Pamtite li neke posebne priče, anekdote ili legende vezane za zmijski otrovnici na Mljetu upde zmijski?

1/2

Ispitivanje posljedica uvođenja mungosa u zavičajni ekosustav: primjer Mljeta

Anketa (svibanj/lipanj 2014.)

- Boje li se mungosi ljudi? (ZAKRUIZITE odgovarajući riječ) DA / NE
- Izbjegavate li mungosa ljudi? (ZAKRUIZITE odgovarajući riječ) DA / NE
- Jesu li mungosi agresivni prema ljudima? (ZAKRUIZITE odgovarajući riječ) DA / NE

Postaju li se muškarci mungosa sa različito od njihovih ženki? DA / NE

Ako da, pojašnite:

- Kakva su Vaša iskustva s mungosima? (ZAKRUIZITE odgovarajući riječ) Pozitivna / Negativna

Pojasnite:

- Cime se mungosi prehranjuju?

Ako da, pojašnite:

- Ispravljali mungosi šteta na Vašem imanju? (Označite slovom X odgovarajući odgovor)

1 nikad	
2 povremeno	
3 često	
4 svaki dan	

Ako da, odredite vam u koje stajanje od 1 do 10. (ZAKRUIZITE odgovarajući broj) 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10.

- Upoznava li po Vašem mišljenju mungosi ekosustav Mljeta danas? (Označite slovom X odgovarajući odgovor)

Nimalo	
Malo	
Prilicno	
Većina	

- Lovi li ljudi mungosa na Mljetu? (Označite slovom X odgovarajući odgovor)

1 nikad	
2 povremeno	
3 često	
4 svaki dan	

- Je li sezona lova točno određena? (ZAKRUIZITE odgovarajući riječ) DA / NE

Ako da, u koje se doba godine smije lovit mungosa?

Ako da, je li ulov ograničen (koliko ih se, brojčano gledano, smije lovit)?

- Koliko je po Vašoj procjeni ulov mungosa?

mjesечно	
godišnje	

- Pamtite li neke posebne priče / anekdote / legende / brojčano / pjesmice vezane za mungosa?

2/2

Prilog 1 - Anketni upitnik

Izvor: Popis analiziranih anketnih pitanja koje je koautorica M. Gjurašić koristila u Anketi o utjecaju stranih invazivnih vrsta na zavičajni ekosustava: primjer otoka Mljeta, provedenoj 30. i 31. svibnja i 1. lipnja 2014. na otoku Mljetu.

Mljetsko m mungosu

1	Devedeset već prolazi ljeta da je mungos zvijerka našeg Mljeta.	11	Zivinica simpatična to je, smeđo-žuto dlake je i boje.	21	Dok im tako fiksiraju oči, mungos u tren iza zmije skoči.	31	Grize mungos a zmija se mota, svojim tijelom mungosa omota.
2	Prapostojba Azija mu bila srednja, južna i topla Indija.	12	Tijelom sliči nešto vjeverici, nešto maloj kunicu bjelici.	22	Strijelovito iza glave hvata, zmiju otrag vrh njezina vrata.	32	Pa ga stiska do iz petnih žila nebili ga tako ugušila.
3	Siling ih doveo na volju Mlječanima da im zmije kolju.	13	Divlja jeste hvatat se nedade, ali ipak spitomit se dade.	23	Zmija skače... mota se i sikće, u obrani pecka i izviće.	33	Ali mungos, vješt pripravan na to, udahno puno zraka zato.
4	Prije mnogo na njem zmija bilo, otrovnica raznih nalazilo.	14	Kuća joj je u jami i rupi, za svoj ležaj suharja nakupi.	24	Mungos vješto odskoči po strani, od zmijinog ujeda se brani.	34	Stisak zmije izdržat on može, i zmija ga ugušit ne može.
5	Strah i trepet od njih prije bio, nitko nije od njih jezu krio.	15	Vitkost ima može svugdje ući, do zmije se bilo gdje zavući.	25	Od otrova zmijskog imun nije, zato on se kad ga pecka svije.	35	I dok zmija stiska, repom lupa, mungos grize kida vrat od trupa.
6	Zbog zmija mu i nadimak dali, "Zmijski otok" prije su ga zvali.	16	Zenka koti mladunčadi svoje, do četvero... al najmanje dvoje.	26	Rastojanjem opet tako stoje, i lukavstvo primjenjuju svoje.	36	Krv poteče... zmija malaksava, otrovna joj odsječena glava.
7	Ne bi, prije, prošlo ni godine od ujeda da tko ne pogine.	17	Jedu voće, puže, miše, ptice... al najslade su im otrovnice.	27	Gledaju se, stoje u toj pozi, nepomično kao u hipnozi.	37	Tako mungos od iskonske volje, otrovnice po Mljetu pokolje.
8	Tri para se mungosa dovede, te godine devestodesete.	18	I od zmije prvo jede glavu, kad pregadni plod biljni i travu.	28	Mungos opet munjevito skoči tik do zmije pa opet odskoči.	38	Više rijetko da je igdje ljeti, otrovnicu na Mljetu vidjeti.
9	Kraj "Vilinskog" pustili ih Vrela, množili se duž otoka cijela.	19	S glave jede dok se ne zasiti, što ostane u zemlju zakopa.	29	Zmija pecka... tijelom se izviće put mungosa puše, zviždi, sikće.	39	O mungosu zvijerko naše grude, nek ti hvala od Mlječana bude.
10	Tu pogodnu klimu, hranu našli, za razmnožit izvrsno se snašli.	20	Jedno drugom prvo naspram stoje, držec glave uzdignute svoje.	30	Zaokretom za nju mungos stupa pa je za vrat snažno zubim lupi.		

Prilog 2 - Stjepo Dabelić-Grmuško, »Mljetskom mungosu« u: *Pjesme s Mljeta, vlastita naklada, Babino polje - Dubrovnik (1995): 47-52.*

Ekonomska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen X. / Broj 10
Zagreb - Samobor 2014.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/4092-148, fax: +385/1/4092-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: prof. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (Zagreb), Daniel Barić (Le Havre-Pariz, Francuska), Slaven Bertoša (Pula), Zrinka Blažević (Zagreb), Tatjana Buklijaš (Auckland, New Zealand), Goran Đurđević (Požega), Josip Faričić (Zadar), Borna Fürst Bjeliš (Zagreb), Boris Golec (Ljubljana, Slovenija), Hrvoje Gračanin (Zagreb), Paul Hirt (Tempe, SAD), Andrej Hožjan (Maribor, Slovenija), Halil Inalcik (Ankara, Turska), Egidio Ivetic (Padova, Italija), Silvije Jerčinović (Križevci), Karl Kaser (Graz, Austrija), Isao Koshimura (Tokio, Japan), Marino Manin (Zagreb), Christof Mauch (München, Njemačka), Kristina Milković (Zagreb), Ivan Mirnik (Zagreb), Mirjana Morosini Dominick (Washington D.C., SAD), Géza Pálffy (Budimpešta, Mađarska), Daniel Patafta (Zagreb), Hrvoje Petrić (Zagreb), Lajos Rácz (Szeged, Mađarska), Gordan Ravančić (Zagreb), Marko Šarić (Zagreb), Mladen Tomorad (Zagreb), Jaroslav Vencalek (Ostrava, Češka), Milan Vrbanus (Slavonski Brod, Zagreb), Frank Zelko (Burlington, VT, SAD), Zlata Živaković Kerže (Osijek), Ivana Žebec Šilj (Zagreb)

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2014.

Adresa uredništva / Mailing address:

Hrvoje Petrić (urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: hrvoje.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije

Na naslovnici / Cover:

Idrija prema Valvasorovoj Topografiji Kranjske iz 1679.

Ekonomsku i ekohistoriju referiraju:

CAB Abstracts

HISTORICAL ABSTRACTS, ABC CLIO Library, Santa Barbara, California, USA

AMERICA: HISTORY AND LIFE, Washington, USA

JOURNAL OF ECONOMIC LITERATURE (JEL), Pittsburgh, USA

CENTRAL AND EASTERN ONLINE LIBRARY, Frankfurt am Main, Deutschland

ECONLIT - AMERICAN ECONOMIC ASSOCIATION, Nashville, USA